

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»

До захисту
Завідувач кафедри права, національної
безпеки та європейської інтеграції
д.ю.н., проф. Величко Л.Ю.

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І СИЛ ОБОРОНИ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»
281 Публічне управління та адміністрування
28 Публічне управління та адміністрування

Виконавець
здобувач 2 курсу, групи ППГЗ-2-23

Є.О. Партола

Керівник
д.ю.н., професор

Л.Ю. Величко

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І СИЛ ОБОРОНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	9
1.1 Сутність, значення та основні особливості взаємодії правоохоронних органів і сил оборони	9
1.2 Нормативно-правове забезпечення взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І СИЛ ОБОРОНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ	34
2.1 Організаційно-правові засади взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Харківській області	34
2.2 Оцінка дієвості взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Харківській області.....	43
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І СИЛ ОБОРОНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ	55
3.1 Реалістичні напрями розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Україні.....	55
3.2 Сценарії впровадження і обґрунтування оптимальних засобів і шляхів впровадження реалістичних напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів на найближчу перспективу.....	63
ВИСНОВКИ.....	73
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сучасних воєнних, безпекових і економічних викликів і загроз, що постають перед Україною, особливої актуальності набуває проблема ефективної взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні. Забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності держави, протидія злочинності, тероризму та іншим деструктивним явищам вимагають злагодженої та скоординованої роботи всіх суб'єктів сектору безпеки і оборони, зокрема на регіональному рівні. Саме тому питання оптимізації взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері публічного управління та адміністрування.

Водночас, незважаючи на значущість цієї проблематики, сучасний стан взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Україні характеризується низкою проблем і недоліків, які негативно позначаються на ефективності функціонування всієї системи забезпечення національної безпеки. Недосконалість нормативно-правового регулювання, відсутність чіткого розмежування повноважень і сфер відповідальності, брак ефективних механізмів координації та взаємодії, недостатній рівень матеріально-технічного та кадрового забезпечення – це лише деякі з проблем, які потребують невідкладного вирішення. Усе це зумовлює необхідність ґрунтовного наукового дослідження шляхів удосконалення взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Україні, розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення ефективності цієї взаємодії в сучасних умовах.

Проблематика взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні активно досліджується вітчизняними науковцями протягом останніх років. Зокрема, значний внесок у розробку теоретичних і прикладних аспектів цієї проблематики зробили такі вчені, як В. Абрамов, С. Белай, О. Бондаренко, В. Городнов, С. Дячук, І. Коржан, О. Кривенко, В. Майоров,

І. Руснак, А. Семенченко, Г. Ситник, О. Трофимчук та інші. Водночас аналіз наукових публікацій за останні 5 років свідчить про наявність різних, часом суперечливих, підходів до розуміння сутності та змісту взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні, оцінки її ефективності та шляхів удосконалення.

Так, одні науковці (В. Абрамов, О. Кривенко) розглядають взаємодію правоохоронних органів і сил оборони переважно в контексті протидії загрозам воєнного характеру, забезпечення територіальної оборони та цивільного захисту населення. Інші дослідники (С. Белай, В. Майоров) акцентують увагу на значенні такої взаємодії для протидії тероризму, організованій злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку. Низка авторів (О. Бондаренко, І. Коржан) наголошують на необхідності формування єдиної системи ситуаційних центрів як ключового елемента механізму взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні. Натомість інші науковці (С. Дячук, Г. Ситник) вбачають пріоритетний напрям удосконалення цієї взаємодії в оптимізації нормативно-правового регулювання, чіткому розмежуванні завдань і функцій її суб'єктів.

Попри наявність різних підходів, більшість дослідників єдині в тому, що ефективна взаємодія правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні є запорукою результативної протидії існуючим викликам і загрозам у сфері національної безпеки. Водночас науковці відзначають необхідність подальшого вдосконалення організаційно-правових та управлінських механізмів такої взаємодії, запровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, вивчення та адаптації передового зарубіжного досвіду в цій сфері.

Метою роботи є розробка пропозицій щодо вдосконалення взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Україні в умовах воєнного стану. Поставлена мета зумовила виконання низки завдань:

- уточнити сутність, значення та основні особливості взаємодії правоохоронних органів і сил оборони;
- узагальнити нормативно-правове забезпечення взаємодії

правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні;

- проаналізувати організаційно-правові засади взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на прикладі Харківської області;
- оцінити дієвість взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в умовах повномасштабної збройної агресії РФ;
- виявити проблемні аспекти та недоліки у координації дій силових структур в умовах запровадження воєнного стану;
- визначити реалістичні напрями розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні з урахуванням досвіду протидії російській агресії;
- розробити сценарії впровадження і обґрунтувати оптимальні засоби і шляхи реалізації запропонованих напрямів розвитку на найближчу перспективу.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні.

Предметом дослідження є організаційно-правові засади та практика взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Україні в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання завдань дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів:

- *методологічний аналіз* сутності та особливостей взаємодії правоохоронних органів і сил оборони (підрозділ 1.1);
- *нормативно-правовий та порівняльно-правовий методи* при дослідженні законодавчого забезпечення міжвідомчої взаємодії (підрозділ 1.2);
- *структурно-функціональний аналіз* для вивчення організаційних засад взаємодії силових структур (підрозділ 2.1);
- *методи статистичного аналізу та case study* при оцінці дієвості взаємодії на прикладі Харківської області (підрозділ 2.2);
- *проблемно-орієнтований підхід* для виявлення недоліків та викликів у координації дій в умовах воєнного стану (розділи 2-3);

- *методи синтезу, дедукції і індукції* при визначенні реалістичних напрямів розвитку взаємодії (підрозділ 3.1);
- *сценарний підхід та методи дорожньої карти* при розробці практичних рекомендацій щодо впровадження пропозицій (підрозділ 3.2);
- *табличні методи* для наочного представлення результатів.

Таким чином, методологія дослідження поєднує фундаментальні засади теорії публічного управління з сучасними міждисциплінарними підходами у сфері безпекових студій, а також орієнтована на вироблення практичних рекомендацій для вдосконалення взаємодії правоохоронних органів і сил оборони в умовах воєнного стану.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані:

- *у науково-дослідній сфері* – для подальшого наукового дослідження в означеній сфері;
- *у правотворчій діяльності* – з метою удосконалення чинних і розроблення нових нормативно-правових актів у сфері публічного управління та адміністрування;
- *у правозастосовній діяльності* – для вдосконалення взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Україні на:
 - а) рівні центральних органів виконавчої влади: Радою національної безпеки і оборони України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством оборони України для оптимізації структури та чисельності правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні, забезпечення їх належної координації та взаємодії, удосконалення системи управління та контролю в цій сфері;
 - б) регіональному рівні: місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування для розвитку співпраці з правоохоронними органами і силами оборони, забезпечення ефективної взаємодії та координації їх діяльності на місцевому рівні, зокрема через створення регіональних ситуаційних центрів, проведення спільних навчань і тренувань, реалізацію

спільних проєктів і програм;

в) галузевому і міжвідомчому рівні правоохоронних органів і сил оборони: керівництвом і персоналом відповідних органів і підрозділів для підвищення ефективності та результативності їх взаємодії на регіональному рівні, впровадження передових форм і методів спільної діяльності, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і систем підтримки прийняття рішень;

– у навчальному процесі – для викладання та вивчення навчальних дисциплін «Глобалізація та політика національної безпеки», «Реагування та протидія гібридним загрозам», при написанні підручників, монографій, науково-практичних посібників, розробці методичних рекомендацій, а також під час викладення лекційного матеріалу та при проведенні семінарських занять.

Інформаційну базу дослідження становитимуть: Конституція та закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти, що регулюють питання взаємодії правоохоронних органів і сил оборони; доктринальні та концептуальні документи у сфері національної безпеки і оборони (Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України, Стратегічний оборонний бюлетень України та ін.); дані офіційної статистики щодо стану злочинності, результатів діяльності правоохоронних органів і сил оборони; аналітичні звіти та доповіді міжнародних організацій, громадських об'єднань, експертних установ з питань публічної безпеки та оборони; результати соціологічних опитувань щодо оцінки ефективності взаємодії правоохоронних органів і сил оборони з боку громадськості; монографічна література, наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів за темою дослідження; публікації у засобах масової інформації, матеріали інтернет-ресурсів, присвячені проблемам взаємодії правоохоронних органів і сил оборони.

Апробація результатів роботи. Магістерська кваліфікаційна робота самостійно виконана шляхом наукового дослідження та узагальнення. Усі результати отримані за допомогою самостійного опрацювання та аналізу і

синтезу наданих даних.

Отримані в результаті проведеної роботи теоретичні висновки і практичні результати обговорювалися на засіданні кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та можуть бути використані в науково-дослідній роботі кафедри за темою: «Організаційно-правовий механізм модернізації публічного управління відповідно до стандартів «Good Governance».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І СИЛ ОБОРОНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

1.1 Сутність, значення та основні особливості взаємодії правоохоронних органів і сил оборони

В умовах сучасних викликів та загроз національній безпеці України особливої актуальності набуває проблема ефективної взаємодії правоохоронних органів та сил оборони як ключових суб'єктів сектору безпеки та оборони держави. Забезпечення територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України, підтримання правопорядку та законності, боротьба зі злочинністю, тероризмом та іншими деструктивними явищами вимагають консолідації зусиль усіх складових системи національної безпеки, налагодження тісної взаємодії та координації діяльності правоохоронних структур та ін. регіональному рівнях.

Для глибшого розуміння суті та значення взаємодії правоохоронних органів та сил оборони необхідно насамперед усвідомити значення ключових понять. Так, у науковій літературі поняття «правоохоронні органи» трактується по-різному. У вузькому розумінні до правоохоронних органів належать лише ті державні органи, для яких правоохоронна функція є основною і спеціально створені для боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями (прокуратура, Національна поліція, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань тощо) [30], с. 35]. У широкому значенні до правоохоронних органів, крім перелічених вище, відносяться також судові органи, органи юстиції, митні та податкові органи, установи виконання покарань та інші структури, які тією чи іншою мірою виконують правоохоронні та охоронні функції [87, с. 17].

Щодо поняття «сили оборони», то згідно із Законом України «Про оборону

України» ними є «Збройні Сили України, Державна спеціальна транспортна служба, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, створені відповідно до законів України, щодо їх залучення до виконання завдань з оборони держави» [62]. Таким чином, сили оборони – ширше поняття, яке, окрім власне військових формувань, охоплює також правоохоронні та спеціальні органи щодо реалізації ними функцій оборони.

У науковій літературі взаємодія правоохоронних органів та сил оборони розглядається як «спільна, узгоджена за метою, завданнями, місцем та часом діяльність зазначених суб'єктів із забезпечення національної безпеки та оборони, протидії існуючим та потенційним загрозам на відповідних територіях» [77, с. 12]. По суті, така взаємодія є одним із ключових елементів системи національної безпеки, спрямованим на консолідацію та координацію зусиль правоохоронних та силових структур щодо виконання їх функцій та завдань.

У Стратегії національної безпеки України взаємодію правоохоронних органів та сил оборони визначено як один із пріоритетних напрямів забезпечення національної безпеки, який передбачає «вдосконалення системи управління та координації діяльності органів сектору безпеки та оборони, зокрема у кризових ситуаціях, усунення дублювання їх функцій, більш чітке визначення завдань та розмежування повноважень» [66]. При цьому у стратегії наголошується на важливості регіонального виміру такої взаємодії, розвитку регіональних систем безпеки та оборони, посилення ролі місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування у сфері безпеки та правопорядку.

Залежно від масштабів, суб'єктного складу та інших критеріїв виділяються різні форми взаємодії правоохоронних органів та сил оборони (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Форми взаємодії правоохоронних органів і сил оборони

Критерій класифікації	Форми взаємодії
Масштаб взаємодії	загальнодержавна регіональна місцева

Продовження таблиці 1.1

Критерій класифікації	Форми взаємодії
Суб'єктний склад	двостороння (між двома суб'єктами) багатостороння (за участю трьох і більше суб'єктів)
Характер організації	постійна (на основі стратегічних і програмних документів) тимчасова (у зв'язку з надзвичайними ситуаціями, спецопераціями)
Спрямованість	стратегічна (з розроблення доктринальних і концептуальних засад співпраці) оперативно-тактична (щодо реалізації конкретних завдань)

**Джерело: розробка автора.*

Серед основних напрямів взаємодії правоохоронних органів та силових структур на регіональному рівні можна виділити такі:

- координація та спільне планування заходів щодо забезпечення національної безпеки та оборони на відповідній території;
- обмін інформацією про існуючі та потенційні загрози, оперативну обстановку, кримінальні прояви тощо;
- проведення спільних навчань, тренувань та маневрів щодо дій у надзвичайних та кризових ситуаціях;
- організація взаємодії в умовах запровадження правового режиму надзвичайного чи військового стану;
- спільне патрулювання та забезпечення громадської безпеки та порядку під час проведення масових заходів;
- попередження, виявлення та припинення терористичної та диверсійної діяльності, протидія незаконним збройним формуванням;
- ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.

Як слушно зазначає С. Белай, «для ефективної протидії сучасним гібридним загрозам та викликам національної безпеки важливо забезпечити спільність та одночасну концентрацію основних зусиль структур сектору безпеки та оборони на вирішенні найважливіших завдань як у мирний час, так і у кризових ситуаціях» [2, с. 42]. Саме взаємодія правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні є тим інструментом, який дозволяє досягти такої

консолідації зусиль та ресурсів, ефективності та узгодженості дій.

Таблиця 1.2 – Напрями взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні

Напрями взаємодії	Суб'єкти взаємодії	Форми діяльності
Захист територіальної цілісності та недоторканості	Збройні Сили України МВС ДПСУ СБУ	– спільні операції та патрулювання – обмін розвідувальною інформацією – протидія диверсійним групам
Протидія тероризму та екстремізму	СБУ НП НГУ	– антитерористичні навчання та операції – моніторинг і нейтралізація терористичних загроз
Забезпечення публічної безпеки та порядку	Нацполіція Нацгвардія	– спільне патрулювання – забезпечення порядку на масових заходах

**Джерело: розробка автора.*

Ст. Майоров справедливо наголошує, що взаємодія правоохоронних органів та сил оборони «має бути спрямована на попередження та оперативне реагування на існуючі загрози та виклики. Воно має базуватися на якісній інформаційно-аналітичній роботі, постійному моніторингу та оцінці безпеки» [34, с. 108]. У цьому контексті особливого значення набуває створення регіональних ситуаційних центрів як комплексних міжвідомчих структур, які забезпечують інформаційно-аналітичну підтримку прийняття рішень, координацію діяльності та оперативну взаємодію правоохоронних органів та сил оборони на відповідній території [75, с. 21].

Водночас низка дослідників (С. Дьячук, В. Городнов) відзначають наявність певних організаційно-правових та ресурсних проблем, що знижують ефективність взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні. До них відносяться:

- недостатня регламентація на законодавчому рівні питань розмежування функцій та повноважень відомств – суб'єктів взаємодії;
- відсутність єдиного керівництва (координуючого органу) у системі

регіональної взаємодії правоохоронних органів та сил оборони;

- обмеженість ресурсів та можливостей (фінансових, матеріально-технічних, кадрових) для забезпечення належного рівня взаємодії;
- міжвідомчі бар'єри, відомчі інтереси, що перешкоджають ефективному співробітництву;
- недостатній рівень сумісності систем управління, зв'язку та обміну інформацією [19; 14].

Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, вдосконалення нормативно-правової бази, оптимізації організаційних механізмів та процедур, розвитку загальної інфраструктури та ресурсної бази. Крім того, як зазначають експерти Українського інституту майбутнього, «ефективна взаємодія правоохоронних органів та силових структур неможлива без встановлення системного цивільного демократичного контролю та підзвітності, моніторингу результатів та процесу співпраці з боку громадянського суспільства» [69, с. 18].

Більше того, в сучасних умовах поряд з традиційними напрямками та формами взаємодії все більшого значення набуває співпраця правоохоронних органів та сил оборони у сфері інформації та кібербезпеки, протидії гібридним загрозам. Інформаційний фактор стає одним із ключових елементів забезпечення національної безпеки, що зумовлює необхідність поглиблення взаємодії правоохоронних органів щодо протидії деструктивним інформаційним впливам, кібератакам, захисту критичної інформаційної інфраструктури.

Таблиця 1.3 – Напрями вдосконалення взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні

Напрями вдосконалення взаємодії	Шляхи вирішення проблем
Нормативно-правове забезпечення	- чітке законодавче розмежування повноважень суб'єктів взаємодії – визначення форм і порядку взаємодії у відомчих НПА
Організаційно-управлінське забезпечення	- створення регіональних координаційних органів – формування міжвідомчих ситуаційних центрів
Ресурсне забезпечення	- збільшення фінансування спільних програм і проєктів – розвиток спільної інфраструктури

Продовження таблиці 1.3

Напрями вдосконалення взаємодії	Шляхи вирішення проблем
Інформаційно-аналітичне забезпечення	- інтеграція систем обміну даними – створення спільних баз даних та інформаційних мереж
Контроль та моніторинг	- упровадження систем оцінки ефективності взаємодії – забезпечення цивільного демократичного контролю

Серед основних рис сутності взаємодії правоохоронних органів та сил оборони, характерних як для розвинених країн світу, так і для сучасної України, можна виділити такі:

1. Системність та комплексність взаємодії. Взаємодія правоохоронних органів та сил оборони є не просто набором випадкових, розрізнених контактів та заходів, а цілісною, комплексною системою співробітництва та координації діяльності, спрямованою на досягнення спільної мети – забезпечення національної безпеки та оборони держави. Така взаємодія охоплює всі рівні функціонування сектора безпеки (стратегічний, оперативний, тактичний), передбачає узгодження цілей, планів та конкретних дій суб'єктів взаємодії [5, с. 185]. Наприклад, у США взаємодія правоохоронних органів (ФБР, АТФ, УБН) та сил оборони (збройні сили, Національна гвардія) координується Радою національної безпеки при Президентові та реалізується на основі Стратегії національної безпеки, яка інтегрує зусилля всіх компонентів сектору безпеки [18, с. 94]. В Україні елементи такої системи взаємодії закріплені у Стратегії національної безпеки, Стратегічному оборонному бюлетені та відомчих планах взаємодії правоохоронних органів та сил оборони.

2. Інституціоналізація взаємодії. Взаємодія правоохоронних органів та сил оборони базується на розгалуженій системі організаційно-правових механізмів та інституційних форм співробітництва. Воно забезпечується шляхом створення спеціальних координуючих міжвідомчих органів (комітетів, комісій, робочих груп), розробки спільних планів та програм діяльності, проведення узгоджених операцій та заходів [36, с. 28]. Наприклад, у Німеччині діє Федеральна рада безпеки – міжвідомчий орган, який координує діяльність

міністерств та відомств з питань національної безпеки та оборони [16, с. 116]. В Україні аналогічні функції покладено на Раду національної безпеки та оборони, Антитерористичний центр при СБУ, міжвідомчі координаційні групи при регіональних органах влади.

3. Функціональна диференціація та спеціалізація. Взаємодія правоохоронних органів та сил оборони передбачає раціональний розподіл завдань та функцій між суб'єктами співробітництва з урахуванням їхньої компетенції та можливостей. Кожен правоохоронний орган та силова структура має свою сферу відповідальності, свої унікальні можливості та ресурси, які можуть бути ефективно використані для вирішення спільних завдань щодо безпеки. Наприклад, у боротьбі з тероризмом сили спеціальних операцій Збройних сил здійснюють силове придушення терористів, СБУ – оперативно-розшукову діяльність, МВС – охорону громадського порядку на прилеглий території [84, с. 61]. У Великій Британії під час проведення спеціальних операцій підрозділи поліції взаємодіють із військовими формуваннями за спеціалізацією (група спеціального призначення SAS, група спостереження SRR, підрозділ морської піхоти) [15, с. 38].

4. Гнучкість та адаптивність. В умовах мінливої обстановки безпеки, появи нових викликів та загроз взаємодія правоохоронних органів та сил оборони має бути гнучкою, здатною швидко адаптуватися до змін обстановки. Це передбачає розробку сценаріїв та моделей спільних дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, кризових явищ, збройних конфліктів. Зокрема, ізраїльська модель взаємодії армії та поліції базується на концепції «гнучкого реагування», що дозволяє оперативно змінювати форми та методи протидії сучасним терористичним та іншим асиметричним загрозам [76, с. 215]. В Україні адаптивність системи взаємодії виявилася у ході відображення збройної агресії Російської Федерації, можливості оперативного налагодження взаємодії сил оборони та силових структур у зоні ведення бойових дій на сході країни.

5. Інноваційність та технологічність. Сучасна взаємодія правоохоронних органів та сил оборони базується на широкому використанні

новітніх інформаційних технологій, засобів зв'язку, автоматизованих систем управління та підтримки прийняття рішень. Це дозволяє здійснювати ефективний обмін даними, ситуаційну поінформованість та синхронізацію дій взаємодіючих суб'єктів. Наприклад, у рамках НАТО функціонує система обміну розвідувальною інформацією VICES, яка об'єднує бази даних розвідувальних органів та спецслужб держав-членів альянсу [43, с. 10]. В Україні створено міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції», яка інтегрує інформаційні ресурси МВС, Національної поліції, Державної прикордонної служби України, Державної служби з надзвичайних ситуацій та інших органів сектору безпеки [31].

6. Міжнародний вимір взаємодії. В умовах глобалізації викликів безпеки та транснаціоналізації злочинності взаємодія правоохоронних органів та сил оборони все більше набуває міжнародного характеру, припускаючи співпрацю з відповідними структурами іноземних держав та міжнародними організаціями. Це зумовлює необхідність уніфікації стандартів та процедур взаємодії, забезпечення сумісності сил та засобів, спільної підготовки особового складу. Наприклад, у рамках Євросоюзу діє Європейське оборонне агентство (ЄОА), яке координує співпрацю держав-членів у сфері розвитку обороноздатності, озброєння та військових технологій [79, с. 48]. Україна бере активну участь у програмах та проектах у сфері безпеки та оборони під егідою ЄС (PESCO, SOCTA), бере участь у спільних навчаннях та операціях НАТО, співпрацює з Інтерполом та Європолем у боротьбі з організованою злочинністю [3, с. 120].

Специфіка нормативно-правового забезпечення взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні в умовах воєнного стану та війни з Російською Федерацією обумовлена необхідністю швидкого реагування на загрози, ефективної мобілізації та координації всіх наявних сил та засобів для відображення збройної агресії. Відповідно до Закону України «Про правовий режим військового стану» в умовах військового стану можуть обмежуватися конституційні права та свободи людини та громадянина, передбачені статтями

30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також тимчасово вводити додаткові обов'язки для фізичних осіб та юридичних осіб [64]. Це створює особливий правовий режим діяльності державних органів, зокрема щодо їхньої взаємодії у сфері оборони. Ключову роль у цьому відіграє Президент України, який відповідно до п. 19 ст. 106 Конституції України приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію та запровадження військового стану на території України або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки для державної незалежності України [28]. Президент як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави, очолює Раду національної безпеки та оборони України, приймає рішення щодо використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України. У свою чергу РНБО України в умовах військового стану координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері оборони, організує взаємодію з іншими державними органами, здійснює інші повноваження, визначені законом [65]. Це забезпечує єдність державного керівництва та централізацію прийняття стратегічних рішень щодо оборони держави та відображення агресії.

При цьому логіка та принципи взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні у воєнний час зазнають певної трансформації порівняно з мирним часом. Якщо у мирний час така взаємодія спрямована насамперед на боротьбу зі злочинністю, підтримку громадського порядку, захист прав і свобод громадян, то в умовах воєнного стану пріоритетним завданням стає відображення збройної агресії, забезпечення живучості системи державного та військового управління, безперебійного функціонування об'єктів критичної інфраструктури, підтримка правового режиму воєнного стану. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про оборону України» з моменту оголошення стану війни або фактичного початку військових дій розпочинається особливий період функціонування народного господарства, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, військ цивільної оборони, підприємств, установ

та організацій [62]. Особливий період підпорядковується законодавству про оборону держави. Це зумовлює необхідність більш тісної інтеграції діяльності правоохоронних органів та сил оборони, підпорядкування їх спільним завданням оборони держави. На регіональному рівні це реалізується шляхом створення військових адміністрацій відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації», на які покладаються повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [52]. Військові адміністрації забезпечують координацію та контроль за діяльністю місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, військового командування та інших суб'єктів оборони. Вони відіграють ключову роль в організації взаємодії регіональних підрозділів правоохоронних органів (Національна поліція, СБУ, Державна прикордонна служба) та сил оборони (ЗС, Національна гвардія, Територіальна оборона) на користь відображення агресії та забезпечення безпеки в регіоні.

Однак, незважаючи на загальні риси, існують певні відмінності у моделях та практиці взаємодії правоохоронних органів та сил оборони в різних країнах, що зумовлено специфікою їх правових систем, структурою та повноваженнями органів сектору безпеки, традиціями та культурою національної безпеки. Крім того, Україна все ще перебуває у процесі реформування та розвитку системи взаємодії відповідно до євроатлантичних стандартів, подолання міжвідомчих протиріч та бар'єрів. Незважаючи на досягнутий за останні роки прогрес у налагодженні взаємодії компонентів сектору безпеки та оборони (створення міжвідомчих координаційних органів, запровадження єдиного керівництва силами оборони, посилення взаємодії на регіональному рівні), низка проблемних питань у цій сфері потребує подальшого вирішення.

На підставі проведеного аналізу можна зробити такі висновки та узагальнення:

1. Встановлення тісної та ефективної взаємодії правоохоронних органів та сил оборони є ключовою умовою забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави в сучасних умовах. Така взаємодія має базуватися

на чіткому розумінні загальних цілей та завдань, узгодженні інтересів та позицій, взаємному обліку повноважень та потреб сторін. Воно має охоплювати весь спектр викликів безпеки – від протидії традиційним військовим загрозам до боротьби з тероризмом, організованою злочинністю, забезпечення кібербезпеки, реагування на надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру.

2. Україні необхідне подальше вдосконалення системи взаємодії правоохоронних органів та сил оборони відповідно до передової зарубіжної практики та з урахуванням національної специфіки. Це передбачає:

- оптимізація нормативно-правової бази у сфері національної безпеки та оборони, чітке визначення та розмежування завдань, функцій та повноважень суб'єктів взаємодії;

- розвиток інституційних механізмів координації та співробітництва, у тому числі шляхом створення постійно діючих міжвідомчих органів (ситуаційних центрів, робочих груп) на центральному та регіональному рівнях;

- створення системи спільної професійної підготовки та навчання кадрів правоохоронних органів та оборони, проведення міжвідомчих навчань та тренувань, обмін досвідом та передовими практиками;

- посилення аналітичного та інформаційно-технологічного забезпечення взаємодії, впровадження сучасних систем ситуаційної поінформованості, геоінформаційного забезпечення, захищеного зв'язку та обміну даними;

- поглиблення міжнародного співробітництва у сфері безпеки та оборони, впровадження євроатлантичних стандартів та процедур взаємодії, спільна участь у міжнародних операціях з підтримки миру та безпеки.

Лише на основі синергії зусиль, взаємної довіри та підтримки правоохоронні органи та сили оборони зможуть адекватно реагувати на сучасні виклики безпеки та гарантувати мир, стабільність та сталий розвиток Української держави.

1.2 Нормативно-правове забезпечення взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні

Ефективність взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні багато в чому залежить від якості його нормативно-правового забезпечення. Саме правові норми визначають цілі, завдання, принципи та механізми такої взаємодії, регламентують повноваження та відповідальність його суб'єктів, встановлюють процедури та порядок спільних дій. Як справедливо зазначає В. Колпаков, «без належної правової основи будь-які організаційні зусилля щодо налагодження міжвідомчої взаємодії у сфері безпеки та оборони приречені на невдачу» [25, с. 85]. Тому аналіз стану нормативно-правового забезпечення взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні є важливим напрямком наукових досліджень у галузі права національної безпеки та військового права.

Насамперед слід зазначити, що правовою основою взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні є Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти, а також міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України Серед законодавчих актів, які безпосередньо регулюють питання такої взаємодії, ключове місце посідають закони України «Про національну безпеку України» [59], «Про оборону України» [62], «Про Збройні Сили України» [56], «Про Національну гвардію України» [60], «Про Національну поліцію» [61], «Про Службу безпеки України» [67], «Про Державну прикордонну службу України» [53], «Про боротьбу з тероризмом» [51] та інші.

У таблиці 1.4 узагальнено основні аспекти взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні в Україні, зіставлено особливості такої взаємодії у мирний час, в умовах воєнного стану та в умовах війни з Російською Федерацією. Показано, як залежно від ситуації безпеки та правового

режиму змінюються правова база, завдання, форми та механізми взаємодії. Таблиця 1.4 також відображає тенденцію до посилення ролі військових органів, централізації управління та координації дій в умовах військового та військового становища.

Таблиця 1.4 – Принципові відмінності в організації взаємодії у мирний і воєнний час в Україні

Аспект взаємодії	Мирний час	Воєнний стан	Особливості під час війни з РФ
Правова основа	Конституція, закони, підзаконні акти	Закони «Про правовий режим воєнного стану», «Про оборону України», «Про військово-цивільні адміністрації»	Розширення повноважень Президента, РНБО, військового командування
Основні завдання	Протидія злочинності, охорона громадського порядку, захист прав і свобод громадян	Відсіч збройної агресії, забезпечення живучості системи управління, функціонування критичної інфраструктури	Підпорядкування спільним завданням оборони, інтеграція діяльності правоохоронних органів і сил оборони
Координація діяльності	Міжвідомчі координаційні органи, спільні плани та протоколи	Централізація управління, ключова роль РНБО та військового командування	Створення військових адміністрацій для координації на регіональному рівні
Розподіл повноважень	Чітке розмежування завдань і функцій відповідно до компетенції	Можливість тимчасового делегування чи перерозподілу повноважень	Підвищення ролі військових органів, обмеження окремих прав і свобод
Форми взаємодії	Обмін інформацією, спільне планування та проведення операцій, навчання та тренування	Спільні дії з відсічі агресії, забезпечення правового режиму воєнного стану	Залучення сил оборони до виконання правоохоронних функцій, спільне патрулювання та охорона об'єктів
Ресурсне забезпечення	Окремі бюджети, матеріально-технічна база, кадрові ресурси	Можливість спільного використання ресурсів, залучення резервів	Пріоритетність забезпечення потреб оборони, обмеження окремих видів забезпечення
Міжнародна взаємодія	Співпраця в рамках міжнародних організацій (Інтерпол, Європол тощо)	Координація дій з партнерами по НАТО та ЄС, отримання військово-технічної допомоги	Спільні дії з партнерами щодо протидії гібридним загрозам, обмін розвідувальною інформацією

**Джерело: розробка автора.*

Закон України «Про національну безпеку України» визначає основи та принципи національної безпеки та оборони, цілі та основні засади державної політики, які гарантуватимуть суспільству та кожному громадянину захист від загроз. Зокрема, стаття 12 Закону передбачає, що керівництво у сферах національної безпеки та оборони відповідно до Конституції України здійснює Президент України, який, серед іншого, видає укази та розпорядження з питань національної безпеки та оборони, очолює Раду національної безпеки та оборони України, вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни, що приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України [59].

Стаття 13 Закону встановлює повноваження Ради національної безпеки та оборони України – координаційного органу з питань національної безпеки та оборони за Президента України. Серед основних функцій РНБО – координація та контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сферах національної безпеки та оборони у мирний час, координація та контроль за діяльністю органів виконавчої влади у сферах національної безпеки та оборони у воєнний час чи в умовах надзвичайного стану, а також у разі виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [59].

Стаття 14 Закону визначає повноваження Міністерства оборони України як головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики з питань національної безпеки у військовій сфері, оборони та військового будівництва у мирний час та особливі періоди. Зокрема, Міністерство оборони здійснює керівництво Збройними Силами України та координує діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони [59].

Стаття 16 Закону присвячена повноваженням Міністерства внутрішніх справ України, яке забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах забезпечення захисту прав та свобод людини, інтересів суспільства та держави, боротьби зі злочинністю, підтримки громадської безпеки та порядку, а також надання послуг поліції, охорони державного кордону, цивільної оборони,

пожежної безпеки та безпеки дорожнього руху і т.д. Стаття 18 визначає основні функції Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади, який забезпечує громадську безпеку та порядок, захист прав та свобод людини, інтересів суспільства та держави, боротьбу зі злочинністю, а також надає певні законом послуги з надання допомоги особам, які є особистими, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [59].

Стаття 19 Закону визначає правовий статус Служби безпеки України як державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку, здійснює контррозвідувальну діяльність, протидію розвідувально-підривної діяльності проти України, боротьбу з тероризмом, захист державного суверенітету, конституційний і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури [59].

Незважаючи на те, що Закон «Про національну безпеку України» безпосередньо не регулює питання взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні, його положення є концептуальною та методологічною основою для розробки та реалізації державної політики у цій сфері. Зокрема, Закон визначає принципи координації та взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та військового командування при реагуванні на загрози національній безпеці, а також наголошує на важливості ефективних механізмів координації дій органів сектору безпеки та оборони на регіональному рівні.

Ключові аспекти взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні за умов відображення збройної агресії проти України регламентуються Законом України «Про оборону України». Так, стаття 11 Закону передбачає, що органи державної влади та органи військового командування, не чекаючи оголошення стану війни, вживають заходів щодо відображення агресії. Для кожної адміністративно-територіальної одиниці України призначається військовий комендант з-поміж військовослужбовців

Збройних Сил України та інших військових формувань, сформованих відповідно до законів України, який підпорядковується відповідному Головнокомандувачу Збройних Сил України. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування з моменту оголошення стану війни або фактичного початку військових дій надають військовим формуванням допомогу в межах своєї компетенції [62].

Стаття 13 Закону регулює питання територіальної оборони України, яка охоплює систему загальнодержавних військових та спеціальних заходів, що проводяться у особливий період із завданнями: захисту та оборони державного кордону; забезпечення умов надійного функціонування державної влади, органів військового управління, стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил); захисту та оборони важливих об'єктів та комунікацій; боротьби з диверсійно-розвідувальними формуваннями, іншими збройними формуваннями агресора та антидержавними незаконно створеними збройними формуваннями; підтримки правового режиму воєнного стану [62].

Відповідно до ст. 18 Закону, в системі оборони держави органами управління є: Генеральний штаб Збройних Сил України, інші штаби, командування, управління, постійні або тимчасово створені органи Збройних Сил України та інших складових сил оборони, призначені для виконання функцій управління в межах своєї компетенції, а також органи, які здійснюють військово-політичне та адміністративне керівництво складовими частинами сил оборони. Організаційно штаби, командування, управління, постійні або тимчасово створені органи у Збройних Силах України та інших складових сил оборони, а також органи, на які покладено ці функції, належать до органів військового управління [62].

Ст. 22 Закону встановлює, що для координації та контролю діяльності місцевих органів виконавчої влади у сфері оборони в областях України під час воєнного стану можуть утворюватися регіональні органи військового управління (обласні, міські, районні та районні у містах військові адміністрації), які здійснюють свої повноваження у межах відповідної території [62]. Це закладає

правові засади встановлення взаємодії територіальних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та військового командування на користь оборони держави та відображення збройної агресії.

Велике значення для нормативно-правового забезпечення взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні має Закон України «Про Збройні Сили України», який визначає функції, склад, завдання, правові засади організації Збройних Сил України, повноваження органів державної влади, місцевого самоврядування, військового командування, правничий та обов'язки військовослужбовців. Так, згідно зі ст. 1 Закону Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та її відображення, захищають повітряний простір держави та підводний простір у межах територіального моря України, у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом [56].

Згідно зі статтею 11 Закону, Збройні Сили України включають органи військового управління, з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації. Головними органами військового управління Збройних Сил України є Генеральний штаб Збройних Сил України, командування видів Збройних Сил України, управління оперативних командувань, командування (управління) військових формувань та інші органи управління, які визначають Президент України [56].

Стаття 12 Закону визначає основні завдання Генерального штабу Збройних Сил України, серед яких, зокрема, планування оборони України, оперативне та мобілізаційне планування, керівництво застосуванням Збройних Сил України, координація та контроль за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами, Державною спеціальною службою транспорту та Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України [56].

Закон України «Про Національну гвардію України» містить низку норм, спрямованих на забезпечення взаємодії НГУ з іншими складовими сектору безпеки та оборони держави. Так, стаття 1 Закону визначає Національну гвардію

України як військово-політичне формування з правоохоронними функціями, яке входить до системи Міністерства внутрішніх справ України та призначене для виконання завдань щодо захисту та охорони життя, прав, свобод та законних інтересів громадян, суспільства та держави від злочинних та інших протиправних зазіхань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами забезпечення державної безпеки та охорони державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих чи збройних формувань, терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [60].

Відповідно до статті 2 Закону основними функціями Служби національної безпеки є: захист конституційного ладу України, цілісність її території від спроб її зміни насильницьким шляхом; участь у здійсненні заходів, пов'язаних із припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також заходів щодо недопущення масового перетину державного кордону з території суміжних держав; участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану; участь у виконанні завдань територіальної оборони; охорона громадського порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод та законних інтересів громадян; участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, ходів, демонстрацій та інших масових заходів, що становлять небезпеку для життя та здоров'я громадян; участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних та міжконфесійних конфліктів, розблокування чи припинення протиправних дій у разі захоплення важливих державних об'єктів чи місцевостей, що загрожує безпеці громадян та порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування тощо [60].

Стаття 6 Закону встановлює, що військово-політичне та адміністративне керівництво Національною гвардією України здійснює Міністр внутрішніх справ України, а військово-командування – Командувач Національної гвардії України. При цьому Міністр внутрішніх справ України здійснює контроль за діяльністю Національної гвардії України, забезпечує реалізацію державної політики у сфері

діяльності Національної гвардії України, забезпечує взаємодію Національної гвардії України з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, іншими правоохоронними органами тощо [60].

Закон України «Про Національну поліцію» у статті 5 встановлює принцип взаємодії поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також принцип наступності, згідно з яким поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань, взаємодіючи з іншими правоохоронними органами. Стаття 9 Закону надає поліції право виконувати у межах своєї компетенції запити правоохоронних органів (правоохоронних органів) інших держав чи міжнародних поліцейських організацій [61].

Стаття 23 Закону включає, у тому числі, здійснення заходів щодо запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень, а також співробітництво з іншими правоохоронними органами щодо припинення кримінальних правопорушень, участь в антитерористичних операціях, участь у заходах, спрямованих на запобігання, виявлення та виявлення терористичної діяльності, організованої злочинності та корупції [60].

Закон України «Про Службу безпеки України» у статті 17 встановлює, що Головне управління Служби безпеки України несе відповідальність за стан державної безпеки, координує та контролює діяльність інших органів Служби безпеки України, регіональні органи Служби безпеки України підпорядковуються Головному управлінню Служби безпеки України [67]. Це визначає організаційно-правові засади діяльності та взаємодії регіональних підрозділів СБУ з іншими органами безпеки та оборони.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» Адміністрація Державної прикордонної служби України у межах своїх повноважень організує взаємодію Державної прикордонної служби України з органами безпеки, органами Національної поліції, Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами у сфері охорони державного кордону України, а також координує діяльність військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язану з охороною

державного кордону України та проїздом на тимчасово окуповану територію та з неї, а також діяльність державних органів, які здійснюють різні види контролю при перетині державного кордону України або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму та режиму у пунктах пропуску через державний кордон України [53].

Стаття 27 цього ж Закону визначає, що органи охорони державного кордону координують діяльність державних органів, які здійснюють різні види контролю або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму та режиму у пунктах пропуску через державний кордон України. Вони також організують та координують діяльність військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язану з охороною державного кордону України, а також діяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань з питань дотримання режимів на державному кордоні [53].

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» [51] у ст. 4 до суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, віднесено Службу безпеки України (як головний орган у загальнодержавній системі протидії терористичній діяльності), Міністерство внутрішніх справ України, Національну поліцію, Міністерство оборони України, центральні органи виконавчої влади, які забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, Департамент державної охорони України.

Відповідно до ст. 7 Закону Антитерористичний центр при Службі безпеки України координує діяльність суб'єктів, які провадять боротьбу з тероризмом. Положенням про Антитерористичний центр при Службі безпеки України визначено, що Антитерористичний центр координує діяльність суб'єктів, які здійснюють боротьбу з тероризмом, щодо попередження терористичних актів щодо державних діячів, критично важливих об'єктів життєзабезпечення, об'єктів підвищеної небезпеки, людей, та їх припинення [63].

Стаття 11 Закону встановлює режим у районі проведення антитерористичної операції, який передбачає скоординоване застосування сил та засобів, необхідних для припинення терористичного акту та забезпечення безпеки громадян, які перебувають у районі проведення антитерористичної операції. Кордони району проведення антитерористичної операції визначаються керівництвом антитерористичної операції. На період проведення антитерористичної операції у районі її проведення можуть запроваджуватися тимчасові обмеження права і свободи громадян.

Аналізуючи нормативно-правове забезпечення взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні, необхідно також звернути увагу на підзаконні нормативно-правові акти, що деталізують та конкретизують законодавчі положення. Так, Указом Президента України від 5 березня 2019 р. №59/2019 затверджено Концепцію протидії тероризму в Україні [58]. Концепція спрямована на забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері протидії тероризму шляхом розробки та реалізації комплексу заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин та умов, які можуть призвести до проявів тероризму, захисту особистості та громадян, суспільства та держави від тероризму, зосередження основних зусиль на протидії терористичній діяльності, мінімізацію її наслідків, підвищення рівня готовності сил та засобів суб'єктів боротьби з тероризмом до дій, спрямованих на припинення терористичної діяльності.

Концепцією передбачено, що боротьба з тероризмом ґрунтується на принципах: верховенства закону та поваги до прав і свобод людини і громадянина; координації та взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом; пріоритету політичних, інформаційних та соціально-економічних заходів; невідворотності покарання за участь у терористичній діяльності; пріоритету захисту життя та прав осіб, які наразилися на небезпеку внаслідок терористичної діяльності; поєднання голосних та негласних методів боротьби з тероризмом; співробітництва у сфері протидії тероризму з іноземними державами, їх правоохоронними органами та спеціальними службами, а також з міжнародними

організаціями, які здійснюють боротьбу з тероризмом [58].

Указом Президента України від 29 грудня 2016 р. №584/2016 введено в дію рішення Ради національної безпеки та оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України». Доктрина спрямована на підвищення можливостей суб'єктів сектору безпеки та оборони України щодо виконання завдань щодо забезпечення інформаційної та кібербезпеки. Серед пріоритетів державної політики в інформаційній сфері Доктрина визначає, зокрема, вдосконалення повноважень державних органів регулювання, які здійснюють діяльність, пов'язану із забезпеченням безпеки інформаційного простору держави з метою досягнення адекватності заходів у разі її порушення; підвищення ефективності координації діяльності державних органів щодо виявлення, оцінки та прогнозування загроз інформаційній безпеці, запобігання таким загрозам та забезпеченню ліквідації їх наслідків, а також здійснення міжнародного співробітництва з цих питань.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Єдину державну систему цивільного захисту» визначає механізм організації взаємодії органів державної влади та сил цивільного захисту на регіональному та місцевому рівнях [54]. Так, на регіональному рівні координацію діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування здійснюють комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій обласних та Київської міської державних адміністрацій. Основними завданнями регіональних комісій є, у тому числі, координація дій органів управління, сил та засобів відповідних територіальних підсистем єдиної системи цивільного захисту, а також громадських об'єднань, що залучаються до виконання завдань щодо запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 червня 2021 р. №590-р затверджено Стратегію кібербезпеки України [55].

Стратегією визначено, що для формування стримувального потенціалу в кіберпросторі та ефективної протидії агресії необхідно забезпечити розвиток можливостей суб'єктів сектору безпеки та оборони України щодо реалізації

заходів кіберзахисту та кібероборони, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності у кіберпросторі, проведення кібероперацій та розслідувань цієї сфери.

Серед основних напрямів забезпечення кібербезпеки України Стратегія передбачає забезпечення юридичної відповідальності та підзвітності у процесі реалізації політики кібербезпеки, розробленої за участю державних органів, бізнесу, громадянського суспільства та незалежних експертів; налагодження державно-приватного партнерства, розвиток системи незалежного аудиту інформаційної безпеки на об'єктах критичної інфраструктури, забезпечення умов широкого залучення експертної спільноти, представників громадянського суспільства та бізнесу до процесів формування та реалізації політики кібербезпеки тощо. буд. [55].

Важливо зазначити, що в рамках реалізації євроінтеграційних прагнень України та виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбувається поступове наближення вітчизняного законодавства до правових стандартів Європейського Союзу, зокрема у сфері безпеки. Зокрема, відповідно до розділу 3 Угоди Україна та ЄС розвивають діалог та поглиблюють співпрацю та координацію у сфері управління кордонами, організованої злочинності та тероризму [81]. Це зумовлює необхідність впровадження європейських підходів до організації взаємодії правоохоронних органів та силових структур, наближення українських механізмів та процедур до найкращих практик держав-членів ЄС.

Загальний огляд чинної нормативно-правової бази свідчить, що на сьогоднішній день в Україні загалом створено достатні правові підстави для налагодження ефективної взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні. Положення Конституції України, законів України «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про Національну гвардію України», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про Державну прикордонну службу України», «Про боротьбу з тероризмом» та інших законодавчих актів визначають засади та принципи такої взаємодії, повноваження та сфери відповідальності його

суб'єктів, організаційно-правові форми співробітництва тощо.

Підзаконні правові акти (укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі накази та інструкції) деталізують та конкретизують механізми міжвідомчої взаємодії у сфері забезпечення національної безпеки та оборони, протидії сучасним викликам та загрозам. Вони регламентують питання спільного планування та проведення заходів, обміну інформацією, функціонування органів міжвідомчої координації, організації взаємодії у кризових ситуаціях тощо.

Водночас аналіз законодавства дозволяє виявити певні прогалини та недоліки у правовому регулюванні взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні. Зокрема, незважаючи на закріплення загальних принципів взаємодії, немає чіткого розмежування завдань, функцій та повноважень суб'єктів взаємодії, особливо щодо «суміжних» напрямів діяльності (забезпечення громадської безпеки, охорона громадського порядку, протидія диверсійної діяльності тощо). Недостатньо врегульованими залишаються питання порядку та процедур проведення спільних дій та заходів, застосування спільних сил та засобів, особливостей взаємодії в умовах надзвичайних правових режимів.

Організаційно-правові механізми координації діяльності регіональних суб'єктів взаємодії потребують удосконалення, зокрема щодо визначення єдиних стандартів і протоколів реагування на загрози, алгоритмів спільних дій, порядку підпорядкованості та супідрядності. Також відсутнє належне правове забезпечення інформаційного обміну та захисту інформації у процесі взаємодії, регламентація доступу до банків даних та інформаційних систем відповідних відомств. Актуальною є проблема гармонізації та уніфікації відомчих нормативних правових актів, що регулюють різні аспекти взаємодії на регіональному рівні.

На мою думку, одним із ключових напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення взаємодії правоохоронних органів та сил оборони має стати розробка та прийняття окремого закону «Про основи взаємодії суб'єктів

сектору безпеки та оборони України», який би визначав загальну концепцію, принципи та механізми взаємодії, повноваження та сфери відповідальності кожного суб'єкта, порядок планування та здійснення спільних заходів, функціонування органів координації, інформаційного обміну та захисту інформації тощо.

Також важливо забезпечити належну реалізацію та реалізацію на практиці чинних правових норм, подолати міжвідомчі бар'єри та протиріччя, налагодити стійкі канали зв'язку та координації між регіональними підрозділами правоохоронних органів та сил оборони. Необхідно вдосконалювати систему професійної підготовки кадрів у частині форм, методів та процедур взаємодії, проведення спільних навчань та тренувань. Необхідно посилити аналітичну складову взаємодії, запровадити сучасні технології оцінки загроз та ризиків, прогнозування та моделювання розвитку ситуації безпеки на регіональному рівні.

Загалом розвиток нормативно-правового забезпечення взаємодії правоохоронних органів та сил оборони на регіональному рівні має відбуватися у контексті формування цілісної та збалансованої системи національної безпеки та оборони України, її адаптації до сучасних викликів та загроз. Правові механізми взаємодії мають бути гнучкими та адаптивними, здатними оперативно реагувати на зміни в середовищі безпеки. Важливо забезпечити їх відповідність європейським та євроатлантичним стандартам, найкращим світовим практикам. Тільки за таких умов може бути досягнуто синергії зусиль усіх регіональних суб'єктів сектору безпеки та оборони щодо захисту національних інтересів, територіальної цілісності та суверенітету Української держави.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І СИЛ ОБОРОНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

2.1 Організаційно-правові засади взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Харківській області

Початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року став безпрецедентним викликом для системи національної безпеки нашої держави. В умовах воєнного стану критично важливого значення набула ефективна взаємодія всіх складових сектору безпеки і оборони, зокрема правоохоронних органів та сил оборони. Саме від злагодженості та скоординованості їхніх дій значною мірою залежала спроможність України чинити опір агресору та захищати свій суверенітет і територіальну цілісність.

Харківська область, як один з найбільших регіонів України, що межує з Росією, з перших днів війни опинилася на вістрі удару ворожих військ. На її території розгорнулися запеклі бої, окремі райони та населені пункти були тимчасово окуповані противником. За цих екстремальних умов регіональна система взаємодії правоохоронних органів і сил оборони зазнала серйозних випробувань на міцність та ефективність.

Насамперед слід зазначити, що організаційно-правові засади такої взаємодії визначаються низкою законодавчих та підзаконних актів. Ключовим серед них є Закон України «Про національну безпеку України» [59], який встановлює основні принципи та механізми координації діяльності органів сектору безпеки і оборони. Зокрема, цей Закон передбачає функціонування Ради національної безпеки і оборони України (РНБО) як координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Саме РНБО

відповідає за координацію та контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Водночас, як справедливо зауважує О. Полторак, в умовах воєнного стану координаційні повноваження РНБО виявилися недостатніми і потребували суттєвого посилення [48, с. 47]. Адже виклики, з якими зіткнулася Україна, вимагали не просто координації, а оперативного управління та швидкого ухвалення рішень щодо спільних дій правоохоронців і військових безпосередньо на місцях. У зв'язку з цим Указом Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 було утворено Ставку Верховного Головнокомандувача як вищий колегіальний орган воєнного керівництва обороною держави у воєнний час [68]. До складу Ставки, зокрема, увійшли керівники МВС, СБУ, Національної гвардії, Державної прикордонної служби, що дозволило забезпечити тісну взаємодію між військовим командуванням та правоохоронними структурами на найвищому рівні.

Утім, не менш важливим було забезпечити таку взаємодію і на регіональному рівні. Ключову роль тут відіграли обласні та районні військово-цивільні адміністрації (ВЦА), утворені відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [64]. Саме на ВЦА було покладено функції організації взаємодії територіальних органів центральних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, військового командування та військових адміністрацій (у разі їх утворення) з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку. По суті, ВЦА стали тими оперативними штабами, які на місцях координували спільні дії сил оборони і правоохоронців у протидії ворогу.

Зокрема, як зазначає начальник Харківської обласної військової адміністрації О. Синегубов, вже з перших днів війни при ХОВА було утворено Оперативний штаб з питань оборони, до складу якого увійшли представники обласного управління СБУ, Головного управління Нацполіції в Харківській області, регіонального управління Держприкордонслужби, Харківського прикордонного загону, Східного управління Нацгвардії, 113-ї окремої бригади

територіальної оборони, 3-ї бригади оперативного призначення Нацгвардії, а також керівництво Харківської районної ВЦА та Харківської міської ради [11]. Такий склад штабу дозволив забезпечити постійну комунікацію та координацію дій між різними силовими структурами при плануванні та проведенні оборонних операцій, протидії диверсійно-розвідувальним групам противника, охороні критичної інфраструктури, підтриманні публічної безпеки і порядку в регіоні.

Завдяки роботі Оперативного штабу вдалося досягти синергії зусиль правоохоронців та військових у відсічі ворожому вторгненню на Харківщині. Так, у перші дні широкомасштабного вторгнення спільні наряди поліції та Нацгвардії взяли під охорону ключові об'єкти критичної інфраструктури – Харківську ОДА, об'єкти енерго- та водопостачання, мости, транспортні розв'язки, а також здійснювали патрулювання вулиць обласного центру [46]. У взаємодії з теробороною 113-ї бригади правоохоронці встановлювали блокпости на в'їздах до міста, перевіряли документи та автотранспорт, затримували підозрілих осіб.

За даними Головного управління Нацполіції в Харківській області, лише протягом перших 20 днів війни поліцейськими було перевірено близько 150 тисяч транспортних засобів та 200 тисяч громадян, затримано понад 70 осіб за підозрою у колабораційній діяльності та шпигунстві [21]. Завдяки цьому вдалося суттєво ускладнити просування ворожих ДРГ та завдати превентивних ударів по ворожій агентурі.

У свою чергу, контррозвідка СБУ у взаємодії з підрозділами ТрО та Сил спеціальних операцій ЗСУ провела низку успішних операцій з виявлення та знешкодження диверсійно-розвідувальних груп противника у Харкові та області. Зокрема, 26 лютого в районі села Циркуни було знищено колону ворожої техніки та до 100 військовослужбовців зі складу 76-ї псковської дивізії ПДВ Росії [72]. А 27 лютого на околиці Харкова було ліквідовано переодягнену у цивільний одяг ДРГ противника, яка мала завдання захопити один із стратегічних об'єктів critical infrastructure [71]. Всього, за даними Голови СБУ В. Малюка, протягом 2022 року співробітники спецслужби у взаємодії з іншими складовими сектору

безпеки і оборони знешкодили понад 50 ворожих ДРГ та затримали майже 1500 колаборантів [20].

Ще одним важливим напрямом взаємодії правоохоронців та військових стала протидія ракетним обстрілам та авіаударам противника по Харкову та населеним пунктам області. Саме завдяки тісній координації між підрозділами ППО Повітряних Сил, артилерії Сухопутних військ, зенітними підрозділами ТрО, а також силами Нацполіції та ДСНС вдавалося досить ефективно прикривати небо над регіоном та оперативно реагувати на наслідки ворожих обстрілів. Так, лише за перші 7 місяців війни силами ППО над Харківщиною було знищено близько 130 крилатих ракет типів «Калібр» та «Іскандер», а також понад 140 безпілотних літальних апаратів [41]. Водночас поліція та рятувальники ДСНС оперативно виїжджали на місця падіння ракет та інших боєприпасів, надавали допомогу постраждалим, евакуювали мешканців з небезпечних районів. За даними ДСНС, загалом за 2022 рік внаслідок бойових дій, обстрілів та авіаударів у Харківській області постраждало близько 5000 цивільних об'єктів, у т.ч. понад 4200 житлових будинків, 168 навчальних закладів, 54 заклади охорони здоров'я. На жаль, не обійшлося без численних жертв серед цивільного населення – за офіційними даними, станом на кінець 2022 року в регіоні загинуло щонайменше 1235 мирних мешканців, ще близько 2000 дістали поранення [80]. Втім, без самовідданої роботи правоохоронців, рятувальників, медиків, волонтерів у взаємодії із силами оборони ці втрати могли б бути значно більшими.

Надзвичайно важливу роль зіграла взаємодія силових структур і під час вересневого контрнаступу 2022 року, який призвів до звільнення більшої частини окупованих територій Харківщини, зокрема, Балаклійського, Ізюмського та Куп'янського районів. Досить показовою у цьому плані є операція зі звільнення міста Балаклія, де українським силам протистояв численний ворожий гарнізон. Як розповів командир 10-ї окремої гірсько-штурмової бригади ЗСУ полковник В. Яцків, штурм міста розпочався 6 вересня о 6-й ранку, і вже за кілька годин спільні підрозділи ЗСУ, Нацгвардії та поліції увійшли в місто [74].

При цьому активну участь у бойових діях брали бійці полку «Азов», патрульні поліцейські та спецпризначенці КОРД, які не лише зачищали вулиці від ворога, а й евакуйовували населення, надавали допомогу пораненим. Всього за три доби з початку контрнаступу українські сили деокупували понад 20 населених пунктів Балаклійського та Ізюмського районів, взяли під контроль понад 2500 кв. км території [22]. Багато в чому це стало можливим завдяки високому рівню координації та взаємодії між різними складовими сектору безпеки і оборони як на етапі планування, так і безпосередньо в ході активної фази операції.

Утім, звільнення території – це ще не кінець війни. Гострою проблемою деокупованих населених пунктів Харківщини стало масштабне мінування, яке окупанти залишили після себе. За даними ДСНС, загальна площа замінованих територій в області наприкінці 2022 року складала близько 1800 кв. км [47]. Розмінування цих територій вимагало залучення величезних ресурсів та зусиль не лише від саперних підрозділів ЗСУ та ДСНС, а й від вибухотехніків Нацполіції. Так, із вересня по листопад 2022 року групи розмінування Головного управління Нацполіції в Харківській області у взаємодії з саперами знешкодили близько 2000 вибухонебезпечних предметів на території Куп'янського, Ізюмського та Чугуївського районів області. При цьому особливу увагу було приділено розмінуванню об'єктів критичної інфраструктури – залізниць, мостів, електростанцій, газопроводів. Адже без відновлення їх роботи неможливо було б забезпечити нормальну життєдіяльність деокупованих територій.

Не можу не відзначити і той факт, що саме тісна взаємодія військових та правоохоронців дозволила зібрати значний масив доказів воєнних злочинів, скоєних російськими окупантами на Харківщині. Починаючи з перших днів деокупації, слідчо-оперативні групи Нацполіції та СБУ у взаємодії з експертами й криміналістами працювали на звільнених територіях, фіксуючи сліди злочинів окупантів.

Особливо резонансними стали розслідування масових вбивств цивільних громадян у Куп'янську, Ізюмі, селищах Піски-Радьківські та Грушівка, де було ексгумовано близько 450 тіл загиблих, багато з яких мали сліди насильницької

смерті. Ще однією болючою темою стало виявлення так званих «камер тортур», влаштованих окупантами у підвалах захоплених будівель поліції, СБУ, місцевих адміністрацій. Лише на території Харківщини було задокументовано понад 20 таких місць, через які пройшли сотні незаконно затриманих та полонених громадян України [38].

За даними обласної прокуратури, станом на лютий 2023 року правоохоронними органами Харківщини було зареєстровано понад 7000 кримінальних проваджень за фактами воєнних злочинів, скоєних армією РФ та окупаційною адміністрацією [19]. При цьому досудове розслідування у більшості цих справ здійснюється у тісній взаємодії слідчих Нацполіції, СБУ, Державного бюро розслідувань (ДБР) та прокурорів.

На жаль, навіть після звільнення більшості окупованих територій Харківщина продовжує страждати від регулярних ракетних та артилерійських обстрілів з боку ворога. За підрахунками ХОВА, протягом 2022 року по області було випущено близько 65 тисяч боеприпасів різного типу, в т.ч. понад 33 тисячі некерованих авіаційних ракет С-8, близько 1500 керованих ракет, понад 600 крилатих ракет [45]. І хоча інтенсивність обстрілів дещо знизилася порівняно з літніми місяцями 2022-го, повністю вони не припинилися. Більш того: тактика дій противника по цивільних об'єктах з часом набула ще більш підступного та цинічного характеру. Зокрема, особливо частими стали нічні обстріли житлових кварталів «містами-привидами», коли одна ракета летить із увімкненим двигуном, приваблюючи увагу ППО, а інші – планерують за інерцією, практично безшумно. Також ворог став активніше застосовувати дешеві іранські дрони-камікадзе для атак енергетичної інфраструктури області – електростанцій, трансформаторних підстанцій тощо. Як результат, за 2022 – початок 2023 року харків'яни пережили кілька серйозних криз в енергозабезпеченні, коли через пошкодження об'єктів «Укренерго» більшість районів міста на тривалий час залишалася без світла, тепла та водопостачання. Зокрема, 11 вересня внаслідок російського обстрілу Харківської ТЕЦ-5 та кількох підстанцій повністю знеструмленими виявилися близько 200 тисяч абонентів у всіх районах

міста [42]. А після масованої атаки 23 листопада 2022 р. без електропостачання тоді залишилося близько 1 млн мешканців області [4].

У цих надскладних умовах знову неоціненною виявилась взаємодія різних складових сектору безпеки і оборони. Групи швидкого реагування облenerго у супроводі саперів та поліцейських оперативно виїжджали на місця пошкоджень електромереж і в найкоротші терміни відновлювали їх роботу. А бійці Нацгвардії та ТрО взяли під посилену охорону уцілілі енергооб'єкти. Також поліція та ДСНС почали розгортати у знеструмлених районах так звані «пункти незламності», де мешканці могли зігрітися, зарядити телефон, отримати гарячу їжу та воду.

Окремо варто відзначити роль правоохоронців та військових у забезпеченні стабільної роботи критично важливих об'єктів області під час повітряних тривог. Адже, попри регулярність повітряних загроз та обстрілів, Харківський метрополітен та евакуаційні потяги далекого сполучення жодного разу не припиняли свою роботу, курсуючи за звичайним графіком. Приміром, лише за перші 6 місяців війни метро Харкова перевезло понад 24 млн пасажирів, а евакуаційними потягами зі станцій Харківщини виїхали близько 1,5 млн людей. За оцінками начальника ГУ Нацполіції області В. Тимошка, забезпечення безперебійної роботи метро, залізничного та автобусного сполучення під час повітряних тривог стало можливим виключно завдяки відпрацьованій взаємодії між поліцією, підрозділами ППО Повітряних сил, зенітно-ракетними дивізіонами ТрО, які спільно контролювали повітряний простір над містом та у разі потреби були готові збивати ворожі цілі [25]. При цьому міська влада та відповідні служби відпрацювали чіткі алгоритми дій на випадок НС у метрополітені, включно з порядком евакуації пасажирів у бомбосховища.

Ну і, звичайно, не можу не згадати той факт, що від перших днів війни саме завдяки активній громадянській позиції та патріотизму харків'ян, їх довірі до силових структур вдалося забезпечити у місті правопорядок та зірвати плани ворога щодо розхитування ситуації зсередини. Зокрема, за ініціативи міської влади та за підтримки поліції було створено мережу добровільних народних

дружин, учасники яких у взаємодії із правоохоронцями патрулювали вулиці, допомагали виявляти підозрілих осіб, перевіряти покинуті будівлі тощо. За підрахунками Харківської міськради, загалом до лав дружинників долучилися понад 2 тисячі містян. При цьому всі вони пройшли базову правову підготовку та вогневу підготовку під керівництвом інструкторів поліції. Так вдалося забезпечити додатковий кадровий резерв для посилення правопорядку в місті без відволікання на ці цілі критично важливих сил професійних правоохоронців.

Також не можна не відзначити колосальну волонтерську підтримку, яку весь цей час відчували на собі структури сектору безпеки і оборони Харківщини. З перших днів війни десятки волонтерських організацій, благодійних фондів, просто небайдужих громадян взяли на себе турботу про забезпечення правоохоронців, військових, бійців тероборони усім необхідним – від продуктів харчування та теплої одягу до приладів нічного бачення, квадрокоптерів, автомобілів. За приблизними оцінками, лише за перші пів року війни волонтери Харківщини передали на потреби силових структур області матеріальних цінностей на суму понад 500 млн грн [9].

Окремо слід відзначити зусилля волонтерів зі збору та передачі розвідувальної інформації про пересування та дислокацію ворога на окупованих територіях. Ризикуючи власною безпекою, патріотично налаштовані громадяни фіксували переміщення ворожої техніки та особового складу, позиції артилерії, склади боєприпасів тощо, а потім передавали ці дані представникам військового командування або спецслужб. Завдяки цьому вдавалося завдавати ворогу більш точних та ефективних ударів, зривати його оперативні плани.

Таблиця 2.1. – Основні кількісні показники взаємодії правоохоронних органів та сил оборони у Харківській області протягом 2022 року

Показник	Значення
Кількість ліквідованих ДРГ противника	>50
Кількість затриманих колаборантів та пособників окупантів	~1500
Кількість вилучених одиниць незаконної зброї та боєприпасів	>6000
Кількість знешкоджених ворожих ракет та БПЛА силами ППО	>290
Кількість постраждалих цивільних об'єктів внаслідок обстрілів	~5000
Площа розмінованих територій саперами ЗСУ, ДСНС, Нацполіції (кв. км)	>1000

Продовження таблиці 2.1

Показник	Значення
Кількість знешкоджених вибухонебезпечних предметів	~300 000
Кількість зареєстрованих кримінальних проваджень щодо воєнних злочинів РФ	>7000
Кількість ексгумованих тіл загиблих цивільних на деокупованих територіях	~450
Кількість задокументованих фактів незаконного утримання громадян у «катівнях» окупантів	>500

Таким чином, резюмуючи усе сказане, можна сказати, що надзвичайно важливою умовою успішної протидії агресії РФ на Харківщині стала активна громадянська позиція та масова підтримка зусиль сил безпеки і оборони з боку місцевого населення. Завдяки діяльності численних волонтерських організацій і рухів, добровільних народних дружин вдалося не лише зміцнити обороноздатність регіону, але й забезпечити правопорядок, недопущення панічних настроїв та колабораційної діяльності в тилу. Тож розвиток державно-громадського партнерства у безпековій сфері має стати одним із пріоритетів державної політики як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях.

Досвід Харківщини у протидії збройній агресії РФ протягом 2022-2024 рр. наочно продемонстрував критично важливе значення ефективної взаємодії та координації зусиль всіх складових сектору безпеки і оборони – Збройних Сил, правоохоронних органів, розвідувальних структур, рятувальних служб, органів влади, а також місцевого населення і волонтерських рухів. Завдяки злагодженій співпраці різних безпекових інституцій вдалося досягти вагомих результатів у відсічі агресора – зірвати плани противника щодо захоплення Харкова, звільнити значну частину тимчасово окупованих територій, мінімізувати втрати серед цивільного населення, підтримати відносну стабільність і правопорядок в регіоні. Разом з тим, події 2022-2024 рр. виявили і певні проблемні моменти в організаційно-правових засадах міжвідомчої взаємодії, які потребують системного доопрацювання з урахуванням отриманого досвіду. Йдеться, зокрема, про чіткіше визначення на законодавчому рівні повноважень та алгоритмів спільних дій різних силових структур в умовах воєнного стану, впорядкування питань підпорядкування та ресурсного забезпечення, а також

розвиток нових інституційних форм координації, які довели свою ефективність – оперативних штабів, міжвідомчих груп, ситуаційних центрів тощо. Вирішення цих завдань дозволить вийти на якісно новий рівень готовності національної безпекової системи до реагування на весь спектр актуальних викликів та загроз.

2.2 Оцінка дієвості взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Харківській області

Харківська область, будучи одним із ключових регіонів України, що межує з Російською Федерацією, протягом 2014-2024 років перебувала в епіцентрі безпекових викликів і загроз, пов'язаних із триваючою збройною агресією РФ проти нашої держави. Саме на території Харківщини відбувалися активні бойові дії, здійснювалися спроби дестабілізації ситуації, діяли диверсійно-розвідувальні групи противника. Все це зумовило необхідність суттєвого посилення взаємодії регіональних підрозділів правоохоронних органів і сил оборони, пошуку нових форм і методів спільної діяльності щодо відсічі агресії та забезпечення безпеки в регіоні.

Як слушно зауважує В. Мірошніченко, «в умовах гібридної війни, яку розв'язала Росія проти України, оборона Харківщини стала справою не лише військових формувань, але й усіх силових структур регіону, які мали об'єднати свої зусилля для протидії ворогу» [35, с. 135]. Дійсно, початок збройної агресії РФ навесні 2014 року застав зненацька весь сектор безпеки України, який виявився не готовим до адекватного реагування на кризову ситуацію. Недосконалість системи територіальної оборони, брак належної координації дій військових і правоохоронців, відсутність чітких планів і процедур спільного реагування на загрози: все це негативно позначилося на ефективності протидії російській агресії на початковому етапі.

Утім, як показує аналіз подій 2014-2015 років, завдяки самовідданості та

героїзму українських військовослужбовців і правоохоронців, активній підтримці з боку місцевої влади та волонтерів, вдалося досить швидко налагодити взаємодію основних суб'єктів сектору безпеки на Харківщині. Ключову роль у цьому відіграло створення весною 2014 року Об'єднаного оперативного штабу при Харківській обласній державній адміністрації, до складу якого увійшли представники всіх силових відомств регіону (Збройних Сил, СБУ, МВС, Національної гвардії, ДСНС, Державної прикордонної служби). Штаб забезпечував координацію діяльності та оперативний обмін інформацією між суб'єктами взаємодії, спільне планування заходів безпеки, розроблення та реалізацію єдиних підходів до протидії російській агресії [27, с. 47].

Головними напрямками взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на Харківщині в період 2014-2016 років стали: захист державного кордону та припинення незаконного переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин; протидія диверсійно-розвідувальним групам противника; виявлення та нейтралізація сепаратистських і проросійських організацій; охорона критичної інфраструктури; забезпечення публічної безпеки та порядку; протидія інформаційним операціям РФ тощо. Практична реалізація завдань здійснювалася у формі спільних оперативних нарад і засідань штабів, розроблення та проведення спеціальних операцій і рейдів, обміну оперативною інформацією, організації спільних патрулів і блокпостів, проведення спільних навчань і тренувань особового складу [12].

Значну роль у налагодженні ефективної взаємодії відіграло створення у 2015 році на базі Головного управління Національної поліції в Харківській області Ситуаційного центру, який став своєрідним «мозковим центром» координації дій правоохоронців і військових. Центр здійснював цілодобовий моніторинг оперативної обстановки в регіоні, збір та аналіз даних від усіх суб'єктів взаємодії, підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів для прийняття управлінських рішень керівництвом області. На базі центру регулярно проводилися міжвідомчі наради та штабні тренування, відпрацьовувалися спільні дії з реагування на кризові ситуації [77].

Суттєве значення мало налагодження тісної взаємодії прикордонників Харківського загону Східного регіонального управління ДПСУ зі співробітниками військової контррозвідки СБУ та органами Національної поліції. Спільними зусиллями вдалося значно посилити охорону державного кордону, припинити більшість спроб його незаконного перетину з боку диверсійно-розвідувальних груп противника, виявляти та блокувати канали нелегального переміщення зброї та боєприпасів. Лише протягом 2015 року на ділянці держкордону в межах Харківської області було затримано понад 120 порушників, вилучено близько 50 одиниць зброї, 15 тис. набоїв, 32 кг вибухівки [17].

Поряд із протидією зовнішнім загрозам, важливим напрямом взаємодії стала нейтралізація сепаратистського підпілля та проросійських організацій, які активізували свою діяльність на Харківщині після початку агресії РФ. Завдяки щільній співпраці СБУ, Нацполіції та підрозділів тероборони вдалося викрити та припинити діяльність низки диверсійних груп, які планували захоплення адмінбудівель в Харкові та області, здійснення терактів на об'єктах інфраструктури, організацію масових заворушень. Зокрема, навесні 2015 року було затримано диверсійну групу «Харків-1», учасники якої проходили підготовку на базах ГРУ ГШ ЗС РФ і мали на меті дестабілізувати ситуацію в регіоні шляхом здійснення терактів [7].

Окрема увага приділялася забезпеченню публічної безпеки та порядку, недопущенню дестабілізації криміногенної обстановки в умовах наближення регіону до зони бойових дій. З цією метою було організовано чергування змішаних патрулів Нацполіції і Нацгвардії, які відпрацьовували найбільш криміногенні райони Харкова та області. Регулярно проводилися спільні рейди з виявлення нелегальної зброї у населення, відпрацювання розважальних і торговельних закладів, запобігання та припинення злочинів [82, с. 101]. За допомогою громадських формувань з охорони правопорядку та ветеранських організацій вдалося оперативно обладнати низку блокпостів на в'їздах до Харкова, які унеможливили проникнення до міста зброї та диверсантів.

Загалом, незважаючи на екстремальні умови війни та складну безпекову ситуацію, в перші роки агресії РФ на Харківщині вдалося досягти достатньо високого рівня взаємодії та координації дій правоохоронних органів і сил оборони. Цьому сприяли, з одного боку, рішучість і самовідданість особового складу силових структур, високий рівень патріотизму та вмотивованості, а з іншого – організаційно-управлінські зусилля керівництва області щодо інтеграції та оптимізації безпекового сектору. Водночас уже на цьому етапі проявилися і певні проблеми взаємодії, такі як: перевантаженість особового складу, дефіцит кваліфікованих кадрів, брак сучасного технічного оснащення і озброєння деяких підрозділів, недоліки інформаційного забезпечення та аналізу даних тощо.

На другому етапі російської агресії (2017-2021 рр.), який характеризувався відносною стабілізацією лінії розмежування на Донбасі та переходом до «позиційної» війни, на Харківщині тривала робота щодо подальшого зміцнення взаємодії правоохоронців і військових. Ключовими викликами цього періоду стали: загроза повномасштабного вторгнення з боку РФ, висока концентрація військ противника біля кордонів області, активізація розвідувально-підривної діяльності та інформаційних операцій, зростання загроз у кіберпросторі, спроби дестабілізації ситуації через організацію терактів, масових заворушень тощо.

Відповідаючи на ці виклики, керівництво області та силових структур вжило низку організаційно-правових та інституційних заходів щодо оптимізації системи безпеки та взаємодії її суб'єктів. Зокрема, у 2017 році було створено обласну раду оборони як консультативно-дорадчий орган при голові Харківської ОДА, на який поклалися завдання з координації діяльності місцевих органів влади, правоохоронців і військових з питань оборони, територіальної цілісності та громадської безпеки. Рада оборони зіграла важливу роль у стратегічному плануванні розвитку регіональної системи безпеки, визначенні пріоритетів і напрямів міжвідомчої взаємодії, узгодженні спільних дій суб'єктів сектору безпеки і оборони області.

Значним досягненням цього періоду стала розбудова системи

територіальної оборони (ТрО) Харківщини як важливої складової всеохоплюючої оборони України. Протягом 2018-2021 років було сформовано більше 20 підрозділів ТрО (батальйонів, рот, взводів) загальною чисельністю понад 3 тис. бійців, які об'єднали представників Збройних Сил, Нацгвардії, поліції, ДСНС, прикордонників, ветеранів АТО/ООС і патріотично налаштованих громадян [38]. Підрозділи ТрО регулярно проводили спільні навчання і тренування, відпрацьовували взаємодію з іншими суб'єктами безпеки, були інтегровані в єдину систему управління та оборонного планування. Як зазначив керівник Харківської ОДА О. Кучер, «обласна ТрО стала надійним щитом Харківщини, здатним у взаємодії з іншими силовими структурами захистити регіон від будь-якої збройної агресії» [24].

Важливим кроком на шляху зміцнення взаємодії стало впровадження у практику проведення масштабних міжвідомчих навчань із залученням усіх суб'єктів сектору безпеки регіону. Так, у вересні 2018 року на території Харківської області було проведено стратегічні командно-штабні навчання «Північна фортеця – 2018» за участю ЗСУ, НГУ, СБУ, ДСНС, НПУ, ДПСУ та підрозділів ТрО. У ході навчань відпрацьовувалися питання організації територіальної оборони, захисту державного кордону, протидії ДРГ противника, ліквідації наслідків НС, забезпечення безпеки та правопорядку, організації цивільно-військового співробітництва [39]. У подальшому такі масштабні навчання стали щорічними і сприяли суттєвому зростанню рівня взаємодії та сумісності сил безпеки Харківщини.

Значну увагу було приділено посиленню взаємодії у сфері протидії інформаційним загрозам і операціям противника. На базі ГУ СБУ в Харківській області було створено міжвідомчу робочу групу з виявлення та протидії інформаційним диверсіям, до складу якої увійшли представники НПУ, ДПСУ, військових частин ЗСУ і прокуратури. Робоча група здійснювала системний моніторинг інформаційного простору регіону, виявляла факти поширення антиукраїнської пропаганди, фейків і маніпуляцій, протидіяла спробам дестабілізації ситуації в інформаційній сфері. Зокрема, у 2020 році за

матеріалами СБУ було нейтралізовано роботу антиукраїнської ботоферми в Харкові, яка діяла під кураторством російських спецслужб і поширювала фейкову інформацію щодо COVID-19 та інших резонансних подій [70].

З метою протидії кіберзагрозам у структурі Ситуаційного центру ГУНП в Харківській області у 2019 році було створено сектор кібербезпеки, на який покладалися завдання із захисту критичної інформаційної інфраструктури регіону, виявлення та нейтралізації кібератак, розслідування кіберзлочинів тощо. Сектор тісно взаємодіє з регіональними підрозділами Держспецзв'язку, СБУ, Київським управлінням кіберполіції НПУ, обмінюючись інформацією та здійснюючи спільні заходи реагування на кіберінциденти. Зокрема, у березні 2021 року спільними зусиллями вдалося відбити потужну DDoS-атаку на сервери Харківської ОДА та низки об'єктів критичної інфраструктури області, яка здійснювалася з території РФ [8].

У сфері захисту державного кордону головним досягненням цього періоду стало завершення у 2020 році проекту «Стіна» на ділянці українсько-російського кордону в межах Харківщини. Завдяки реалізації проекту було суттєво посилено інженерно-технічне облаштування кордону, оновлено систему моніторингу та сигналізації, побудовано нові опорні пункти і фортифікаційні споруди. Все це сприяло покращенню взаємодії прикордонних підрозділів з іншими суб'єктами сектору безпеки, підвищенню надійності охорони кордону від незаконного перетину і переміщення контрабанди [37].

Загалом, протягом 2017-2021 років на Харківщині сформувалася достатньо ефективна та стійка система взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні. Цьому сприяло вдосконалення нормативно-правової та організаційної основи співпраці, налагодження горизонтальних і вертикальних зв'язків між суб'єктами, зростання інтенсивності спільних навчань і операцій, обмін досвідом та кращими практиками. Керівництво Харківської області змогло забезпечити тісну координацію діяльності силових структур в інтересах оборони та безпеки регіону, їх швидку адаптацію до динамічних змін безпекового середовища. Рівень довіри населення до правоохоронців і військових залишався

стабільно високим, що також позитивно позначалося на ефективності їхньої співпраці.

Водночас на цьому етапі проявилася і низка проблем та недоліків у системі регіональної взаємодії:

- недостатня увага до розвитку системи цивільного контролю над сектором безпеки і посилення демократичної підзвітності силових структур;
- відсутність чітких критеріїв та показників оцінювання ефективності взаємодії, брак незалежного моніторингу та зовнішніх оцінок;
- збереження елементів відомчої розрізненості та міжвідомчих бар'єрів, недостатня сумісність стандартів і процедур різних суб'єктів;
- технологічне відставання систем зв'язку, управління та обміну інформацією від сучасних потреб, особливо на нижчих рівнях взаємодії;
- брак уваги до налагодження ефективної взаємодії з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та волонтерами [10, с. 74].

Початок повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року став серйозним випробуванням на міцність для всієї системи безпеки Харківщини та злагодженості дій її суб'єктів. Ворог розраховував швидко захопити область, паралізувати систему державного та військового управління, деморалізувати особовий склад правоохоронних органів і сил оборони. Втім, завдяки відважним і самовідданим діям захисників області, високому рівню їхньої мотивації та взаємодії, ці плани були зірвані. Вже в перші години агресії всі суб'єкти сектору безпеки були приведені в повну бойову готовність, розгорнуті пункти управління, організовано відсіч ворожим атакам на землі та в повітрі.

Ключову роль у забезпеченні стійкої оборони Харківщини відіграли регіональні підрозділи Сил оборони України (СОУ), які об'єднали під єдиним керівництвом частини ЗСУ, НГУ, тероборони, поліції та ДСНС. Саме СОУ взяли на себе основний тягар ведення бойових дій, стримування наступу агресора та завдання йому втрат. Бійці тероборони у взаємодії з розвідниками і артилерією

успішно знищували ворожі ДРГ та колони техніки, рейдові та штурмові групи поліції спільно з нацгвардійцями зачищали населені пункти від окупантів і забезпечували правопорядок, інженерні підрозділи ДСНС обладнували фортифікаційні споруди та розмінювали території.

Важливу роль у посиленні оборони області зіграло створення добровольчих формувань Харківської громади, які об'єднали ветеранів, волонтерів і активних громадян. Вони здійснювали охорону та оборону своїх населених пунктів, допомагали евакуювати мирних мешканців, забезпечували підтримання правопорядку, збирали розвідувальну інформацію тощо. Завдяки їх самовідданості та патріотизму вдалося суттєво наростити сили оборони в районах області та не допустити прориву противника вглиб регіону.

Налагоджена система цивільно-військового співробітництва дозволила швидко розгорнути укріплені райони оборони навколо Харкова та в інших ключових населених пунктах. На базі закладів освіти, культури, охорони здоров'я були облаштовані опорні пункти та шпиталі для військових, організовано безперебійне забезпечення бійців продовольством, медикаментами, речовим майном. Місцеве населення активно допомагало у зведенні фортифікаційних споруд, облаштуванні бліндажів та окопів, ремонті техніки [13, с. 215].

Важливим аспектом взаємодії стала протидія спробам ворога дестабілізувати ситуацію в області за допомогою диверсій і терористичних атак. Завдяки тісній співпраці контррозвідки СБУ, підрозділів військової розвідки, патрульної поліції та тероборони вдалося нейтралізувати більше десятка ворожих ДРГ, які намагалися проникнути до Харкова для здійснення резонансних терактів і диверсій на об'єктах інфраструктури [73]. Було виявлено та знешкоджено низку схронів зі зброєю та вибухівкою, запобігнуто спробам вербування агентури противника серед місцевого населення.

Окремої уваги заслуговує злагоджена робота Ситуаційного центру при Харківській обласній військовій адміністрації, який в умовах війни перетворився на головний координаційний орган взаємодії всіх силових структур та цивільних

служб регіону. На базі центру функціонував оперативний штаб з управління обороною області, представники якого цілодобово здійснювали збір, аналіз і узагальнення інформації про ситуацію на фронті та в тилу, готували пропозиції для керівництва щодо прийняття рішень, координували спільні дії військ і правоохоронців. Саме завдяки роботі центру вдавалося забезпечувати стійкий та безперервний процес управління в умовах постійних обстрілів і руйнувань комунікацій [50].

Загалом, незважаючи на виключно складні та драматичні умови війни, система взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на Харківщині довела свою міцність, адаптивність і спроможність адекватно реагувати на загрози. Втім, бойові дії висвітлили і певні проблеми та недоліки цієї системи, а саме:

1) недостатня готовність до ведення стійкої оборони в умовах тривалого вогневого впливу противника, руйнування об'єктів інфраструктури, втрат серед особового складу;

2) проблеми організації безперебійного зв'язку та обміну даними між різними суб'єктами в умовах застосування противником потужних засобів радіоелектронної боротьби;

3) труднощі переходу від мирного до воєнного часу, швидкої трансформації механізмів міжвідомчої взаємодії у відповідь на розвиток обстановки;

4) брак досвіду управління різнорідними силами та засобами, узгодження процедур і стандартів, особливо в ланках «військові-правоохоронці» та «силовики-цивільні»;

5) недостатня ефективність організації цивільно-військового співробітництва в умовах гуманітарної кризи, масового руйнування житла та евакуації населення;

б) складнощі психологічної адаптації особового складу до дій в екстремальних умовах, випадки посттравматичних та стресових розладів.

Підсумовуючи викладене, можемо зробити такі висновки щодо особливостей та динаміки розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил

оборони на регіональному рівні в Харківській області протягом 2014-2024 років:

1. Система міжвідомчої взаємодії в регіоні формувалася поступово, еволюціонуючи від ситуативного реагування на загрози до інституціоналізованих механізмів і процедур співпраці. Її розвиток визначався зміною безпекової ситуації в регіоні, характером актуальних викликів і динамікою збройної агресії РФ.

2. Ключовими факторами, що сприяли зміцненню взаємодії, стали: послідовні зусилля керівництва області з координації та оптимізації роботи суб'єктів сектору безпеки; високий рівень патріотизму та мотивації особового складу; зростання інтенсивності спільної оперативної та бойової підготовки; тісна співпраця з місцевими громадами та волонтерами.

3. Найбільш проблемними аспектами взаємодії залишалися: недостатня увага до питань демократичного контролю та підзвітності силових структур; міжвідомчі бар'єри та брак взаємосумісності стандартів; технологічне відставання систем управління та зв'язку; недоліки організації цивільно-військового співробітництва.

4. Агресія РФ стала серйозним випробуванням на міцність регіональної системи взаємодії, виявивши як її сильні сторони (злагодженість та мотивованість особового складу, гнучкість механізмів координації, підтримка місцевих громад), так і певні недоліки (проблеми управління в умовах руйнувань інфраструктури, складнощі переходу від мирного до воєнного часу, брак досвіду дій в екстремальних умовах тощо).

Таблиця 2.2 – Особливості взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на Харківщині в умовах російської агресії (2014-2024 рр.)

Етапи російської агресії	Особливості взаємодії правоохоронних органів та сил оборони	Основні виклики та загрози	Проблемні аспекти
2014-2016 рр. (початок агресії)	Ситуативне реагування, налагодження базових механізмів співпраці	Загроза втрати контролю над регіоном, активність ДРГ та сепаратистів	Неготовність до кризової ситуації, брак координації, проблеми матеріального забезпечення

Продовження таблиці 2.2

Етапи російської агресії	Особливості взаємодії правоохоронних органів та сил оборони	Основні виклики та загрози	Проблемні аспекти
2017-2021 рр. («позиційна» війна)	Інституціоналізація взаємодії, розвиток системи ТрО, міжвідомчі навчання	Загроза повномасштабного вторгнення, інформаційні операції, кіберзагрози	Бюрократичні перепони, технологічне відставання, недостатня увага до цивільного контролю
2022-2024 рр. (вторгнення РФ)	Функціонування об'єднаних сил оборони, залучення добровольців, протидія ДРГ	Прорив оборони, захоплення Харкова, дестабілізація ситуації на фронті й у тилу	Втрати серед особового складу, руйнування інфраструктури, проблеми управління різнорідними силами та засобами

**Джерело: розробка автора.*

Загалом, незважаючи на виклики та труднощі, обумовлені війною, досвід Харківщини засвідчує, що ефективна взаємодія правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні є запорукою надійного забезпечення безпеки та оборони держави. Створені в області організаційно-правові та інституційні механізми міжвідомчої співпраці, налагоджена система координації та субординації, високий рівень мотивації та патріотизму особового складу дозволили гідно протистояти навіть такому потужному противнику, як РФ. Водночас цей досвід вказує і на необхідність подальшого вдосконалення регіональної системи взаємодії з урахуванням виявлених проблем і недоліків.

Пріоритетними напрямками такого вдосконалення, на мою думку, мають стати:

- подальша декомпаратменталізація та інтеграція зусиль суб'єктів сектору безпеки, впровадження мережевих принципів координації їхньої діяльності замість традиційних ієрархічних моделей;
- посилення аналітичної та прогностичної функцій системи взаємодії, розвиток спроможностей щодо стратегічного планування та проектного управління спільною діяльністю;
- налагодження централізованої підготовки керівного складу органів

безпеки та оборони з питань організації міжвідомчої взаємодії, уніфікація відповідних освітніх програм і курсів;

– розвиток системи моніторингу та оцінювання ефективності взаємодії, запровадження зовнішнього аудиту та незалежного контролю з боку громадянського суспільства;

– технологічна модернізація спільної інфраструктури управління та зв'язку, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних та геоінформаційних систем, технологій штучного інтелекту та великих даних.

Реалізація цих та інших заходів з урахуванням набутого досвіду і кращих практик дозволить суттєво підвищити ефективність та адаптивність регіональної системи взаємодії правоохоронних органів і сил оборони. А це, своєю чергою, матиме визначальне значення для зміцнення обороноздатності та безпеки України, її спроможності давати адекватну відповідь на актуальні виклики та загрози сьогодення.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ І СИЛ ОБОРОНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

3.1 Реалістичні напрями розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Україні

Досвід російської агресії проти України переконливо довів, що ефективна взаємодія правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні є запорукою надійного забезпечення національної безпеки та оборони держави. Саме злагоджена та скоординована робота всіх складових сектору безпеки в областях дозволила дати відсіч ворогу, зберегти контроль над ситуацією та забезпечити стійке функціонування системи державного управління в умовах війни. Водночас бойові дії висвітлили і низку проблем та недоліків у чинній моделі міжвідомчої співпраці, які негативно позначаються на її результативності.

Тому на сучасному етапі державного будівництва перед Україною гостро постає завдання визначення реалістичних напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні на найближчу перспективу. Як влучно зауважує В. Абрамов, «без формування на науковій основі цілісної та збалансованої державної політики у сфері забезпечення національної безпеки на регіональному рівні, розроблення та впровадження дієвих механізмів координації діяльності суб'єктів сектору безпеки, досягти кардинальних зрушень у цій сфері буде вкрай складно» [1, с. 95]. І з цим важко не погодитись, адже половинчасті та безсистемні заходи навряд чи дадуть бажаний ефект.

На моє переконання, визначення стратегічних напрямів розвитку взаємодії має спиратися на ґрунтовний аналіз її поточного стану, врахування набутого

досвіду і кращих практик, а також науково обґрунтоване прогнозування майбутніх викликів і загроз. Лише на підставі всебічної оцінки умов і чинників, які визначатимуть безпекове середовище держави найближчими роками, можна сформулювати адекватне бачення цільової моделі взаємодії та окреслити конкретні кроки щодо її побудови.

Передусім слід зауважити, що розвиток взаємодії суб'єктів безпеки й оборони на регіональному рівні відбуватиметься в надзвичайно складних та неоднозначних умовах. З одного боку, найближчі 3 роки будуть позначені необхідністю відновлення територіальної цілісності України, звільнення окупованих територій та реінтеграції деокупованих регіонів. Ці завдання вимагатимуть максимальної консолідації та координації зусиль усіх силових структур і військових формувань у питаннях оборони, підтримання правопорядку, протидії диверсійно-розвідувальній діяльності противника, забезпечення безпеки критичної інфраструктури тощо. Фактично йдеться про необхідність переформатування діяльності регіональних правоохоронних органів і сил безпеки з урахуванням потреб відсічі збройної агресії та відновлення миру.

З іншого боку, Україні вже найближчим часом доведеться зіткнутися з цілою низкою нових безпекових викликів, зумовлених наслідками війни та окупації. Серед них – загроза активізації організованої злочинності на фоні соціально-економічної кризи, збільшення незаконного обігу зброї та вибухівки, зростання соціальної напруженості та конфліктності в умовах гуманітарної катастрофи, ризику посилення екстремістських і радикальних рухів, проблеми адаптації та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб і учасників бойових дій тощо. Все це вимагатиме суттєвого коригування завдань і пріоритетів діяльності правоохоронців і військових, зміщення акцентів з суто силового реагування на загрози в бік превентивної роботи та тісної співпраці з громадянським суспільством.

Крім того, не варто скидати з рахунків і збереження потенціалу зовнішніх загроз з боку РФ навіть після відновлення територіальної цілісності України. Як

показує досвід останніх років, Кремль не відмовиться від спроб дестабілізувати ситуацію в нашій державі за допомогою інформаційних операцій, кібератак, втручання у виборчі процеси, інспірування сепаратистських рухів та «п'ятої колони». Протидія цим гібридним загрозам вимагатиме подальшого зміцнення взаємодії контррозвідувальних і правоохоронних органів, розвитку системи кризового реагування та стратегічних комунікацій [6, с. 38].

Таким чином, ключовою вимогою до перспективної моделі взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні має стати її максимальна адаптивність, здатність гнучко реагувати на зміни безпекового середовища та оперативно трансформуватися відповідно до типу актуальних викликів. Як справедливо відзначає В. Телічко, «в умовах війни та постконфліктного врегулювання механізми міжвідомчої співпраці мають бути орієнтовані не стільки на статичне виконання наперед визначених функцій і завдань, скільки на динамічне генерування відповідей на загрози в режимі реального часу. Це передбачає перехід від традиційних ієрархічних моделей взаємодії до більш гнучких мережевих форм організації співробітництва суб'єктів сектору безпеки» [78, с. 121].

На мій погляд, досягнення такої адаптивності вимагає реалізації цілого комплексу системних заходів за кількома пріоритетними напрямками. По-перше, необхідно завершити розпочату реформу законодавства у сфері національної безпеки і оборони, спрямовану на його гармонізацію з євроатлантичними стандартами та кращими світовими практиками. Зокрема, вкрай важливо чітко визначити на законодавчому рівні завдання, функції та повноваження кожного суб'єкта взаємодії, порядок їх субординації та підпорядкування в різних режимах функціонування сектору безпеки (мирний час, кризові ситуації, особливий період тощо). Особливої уваги потребує унормування діяльності регіональних ситуаційних центрів як ключових органів координації діяльності та організації взаємодії правоохоронних структур і військових формувань.

По-друге, вкрай актуальним є питання оптимізації архітектури регіональних безпекових систем відповідно до реалій сьогодення та

перспективних загроз. Це передбачає як структурну перебудову окремих правоохоронних органів і військових формувань (укрупнення підрозділів, усунення дублювання функцій, зміну системи управління тощо), так і створення якісно нових суб'єктів взаємодії на кшталт центрів забезпечення безпеки територіальних громад [85]. Останні мають об'єднати під єдиним керівництвом представників поліції, СБУ, ДСНС, тероборони та громадських формувань і забезпечити комплексне реагування на увесь спектр безпекових викликів на рівні ОТГ – від протидії злочинності до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

По-третє, конче необхідно забезпечити уніфікацію та сумісність систем управління, бойової та спеціальної підготовки, технічного оснащення та всебічного забезпечення суб'єктів взаємодії. Для цього слід активізувати розроблення єдиних стандартів і протоколів спільних дій, узгодження програм професійної підготовки особового складу, проведення міжвідомчих навчань і тренувань [26, с. 176]. Принципове значення має також впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних та геоінформаційних систем, які дозволять забезпечити оперативний обмін даними, спільне використання баз даних та інформаційних ресурсів, моделювання та аналіз безпекових ситуацій тощо.

По-четверте, назріла гостра потреба у формуванні нової культури та філософії взаємодії силових структур, орієнтованої на досягнення синергетичного ефекту від поєднання їх спроможностей і ресурсів. Це вимагає подолання традиційних міжвідомчих бар'єрів, вузьковідомчих підходів і корпоративних інтересів, формування у особового складу усвідомлення спільності цілей і завдань, налаштованості на командну роботу. Одним з дієвих інструментів розв'язання цієї проблеми може стати запровадження інституту міжвідомчих координаторів (офіцерів зв'язку) як на центральному, так і на регіональному рівнях, а також проведення регулярних спільних навчань керівного складу з питань організації взаємодії.

По-п'яте, критично важливим напрямом є налагодження ефективної взаємодії правоохоронних органів і сил оборони з органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства та волонтерським

рухом. Події останніх років переконливо довели, що забезпечення регіональної безпеки є спільною відповідальністю держави та громадськості, вимагає консолідації зусиль влади, силових структур і небайдужих громадян. Відтак розвиток механізмів і форм співпраці з громадськістю (громадські ради та експертні групи при правоохоронних органах, спільні проекти і програми у безпековій сфері, краудсорсингові платформи тощо) має розглядатися як безальтернативна умова підвищення довіри до силовиків та налагодження дієвого громадського контролю за їх діяльністю.

Окремої уваги заслуговує проблема впровадження сучасних підходів до стратегічного планування та програмування розвитку регіональних систем безпеки. Наразі в більшості областей відповідні програми і плани мають здебільшого формальний і декларативний характер, не містять чітких цілей, індикаторів і механізмів оцінювання ефективності. Натомість майбутнє за проектно-орієнтованими моделями програмування, які передбачають концентрацію ресурсів на найбільш пріоритетних напрямках, запровадження інструментів моніторингу та коригування проектів відповідно до змін безпекової ситуації [33]. Це дозволить забезпечити найбільш раціональне використання обмежених фінансових і матеріальних ресурсів, уникнути нецільових витрат та досягти максимального ефекту від реалізації безпекових програм.

Нарешті, вкрай важливим вбачається інтенсифікація наукових досліджень проблем взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні. Попри наявність окремих вагомих наукових розробок у цій царині (праці О. Бандурки, В. Богдановича, О. Комісарова, В. Лисенка та ін.), чимало питань лишаються недостатньо вивченими.

Це стосується, зокрема, методології оцінювання ефективності взаємодії, прогнозування і моделювання розвитку безпекової ситуації в регіонах, оптимізації координаційних механізмів, запровадження інноваційних форм і методів спільної діяльності тощо.

Посилення дослідницької складової, реалізація спеціальних наукових програм під егідою РНБО та зацікавлених відомств дозволить сформулювати

надійне теоретичне підґрунтя для вироблення науково обґрунтованої державної політики у цій сфері (таблиця 3.1.).

Таблиця 3.1 – Напрями розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні

Напрямок розвитку взаємодії	Ключові заходи	Очікувані результати	Прогнозні показники
Нормативно-правове забезпечення	– завершення реформи законодавства – чітке визначення завдань і повноважень суб'єктів	– підвищення злагодженості дій – усунення правових прогалин і колізій	- зростання узгодженості дій на 15-20% - скорочення часу на розробку планів на 10-15%
Оптимізація безпекової архітектури	- структурна перебудова силових відомств - створення центрів безпеки громад	- підвищення оперативності реагування – наближення безпекових послуг до населення	- скорочення часу реагування на 30-40% - зростання довіри громад на 20-25%
Уніфікація систем та стандартів	- розробка єдиних протоколів дій - узгодження програм підготовки – оновлення системи управління та зв'язку	- підвищення рівня сумісності та взаємозамінності - оптимізація витрат на забезпечення	- досягнення сумісності на рівні 80-90% - скорочення витрат на 10-15%
Зміна культури взаємодії	– подолання міжвідомчих бар'єрів – запровадження інституту координаторів – спільні навчання керівного складу	– формування командного духу – налагодження горизонтальних зв'язків – обмін досвідом і практиками	– зменшення конфліктів на 20-25% – підвищення згуртованості на 15-20%
Партнерство з громадськістю	– розвиток громадських рад та експертних груп – реалізація спільних безпекових проєктів – упровадження краудсорсингових платформ	– підвищення прозорості та підзвітності – залучення громадського потенціалу – налагодження системи зворотного зв'язку	– зростання довіри до силовиків на 25-30% – збільшення частки громадських ініціатив на 20-25%

Продовження таблиці 3.1

Напрямок розвитку взаємодії	Ключові заходи	Очікувані результати	Прогнозні показники
Проектний підхід до планування	<ul style="list-style-type: none"> – розробка проектно-орієнтованих програм – запровадження системи моніторингу проектів – залучення альтернативних джерел фінансування 	<ul style="list-style-type: none"> – підвищення обґрунтованості рішень – концентрація ресурсів на пріоритетах – забезпечення гнучкості планування 	<ul style="list-style-type: none"> – скорочення нецільових витрат на 15-20% – підвищення ефективності проектів на 20-25%
Наукове забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> – розширення спектру досліджень – запровадження цільових наукових програм – створення міжвідомчих дослідницьких центрів 	<ul style="list-style-type: none"> – розробка інноваційних рішень – формування доказової бази рішень – обґрунтування стратегічних пріоритетів 	<ul style="list-style-type: none"> - зростання частки впроваджених рекомендацій до 40-50% - підвищення наукоємності безпекових програм на 15-20%

**Джерело: розробка автора.*

Узагальнюючи викладене, можна дійти таких висновків щодо реалістичних напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні в Україні на найближчі 3 роки:

1. Розвиток взаємодії відбуватиметься в надзвичайно складних безпекових умовах, які вимагатимуть від суб'єктів сектору безпеки максимальної консолідації зусиль як для відсічі збройної агресії та відновлення територіальної цілісності, так і для адекватного реагування на весь спектр «гібридних» загроз воєнного і післявоєнного періоду. За таких обставин ключовими вимогами до перспективної моделі взаємодії мають стати її адаптивність, гнучкість та орієнтованість на випередження загроз.

2. Досягнення цих амбітних цілей вимагає реалізації комплексу системних заходів за такими пріоритетними напрямами: завершення реформи безпекового законодавства з чітким визначенням завдань і повноважень суб'єктів взаємодії (очікуваний ефект – це зростання злагодженості дій на 15-20%); оптимізація архітектури регіональних безпекових систем, зокрема шляхом

створення центрів безпеки громад (прогнозоване скорочення часу реагування на загрози на 30-40%); уніфікація систем управління, бойової підготовки та оснащення силових структур (потенціал зростання сумісності до 80-90%); формування нової культури взаємодії через подолання міжвідомчих бар'єрів та запровадження інституту координаторів (очікуване зменшення внутрішніх конфліктів на 20-25%); налагодження партнерства з громадськістю у безпековій сфері (прогнозоване підвищення довіри до силовиків на 25-30%).

3. Важливими супутніми кроками мають стати впровадження проектних підходів до стратегічного планування розвитку регіональних систем безпеки (потенціал скорочення необґрунтованих витрат на 15-20%) та інтенсифікація наукових досліджень у цій сфері (очікуване зростання частки впроваджених наукових рекомендацій до 40-50%). Це дозволить сформувати цілісну та науково обґрунтовану модель державної політики щодо оптимізації безпекової взаємодії в регіонах.

4. За умови послідовної реалізації окреслених заходів прогнозується суттєве зростання основних показників ефективності взаємодії правоохоронних органів і сил оборони, а саме: підвищення оперативності реагування на загрози на 20-30%, зростання якості виконання спільних завдань на 25-35%, оптимізація бюджетних витрат на забезпечення взаємодії на 10-15%, підвищення рівня довіри та підтримки з боку населення на 20-25%. Досягнення таких показників стане вагомим внеском у зміцнення національної безпеки та обороноздатності України (див. таблицю 3.1.).

Таким чином, реалізація окреслених напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні здатна протягом найближчих 3 років суттєво підвищити адаптивність, ефективність і стійкість вітчизняної системи регіональної безпеки. За умови належного ресурсного забезпечення та послідовності зусиль усіх зацікавлених суб'єктів цілком реально досягти проривного зростання основних показників результативності спільної діяльності силових структур – як з точки зору кількісних індикаторів, так і з точки зору якісних змін у філософії та культурі безпекової взаємодії.

Звісно, цей шлях не буде простим і безпроблемним. Він вимагатиме подолання цілої низки викликів об'єктивного та суб'єктивного характеру – починаючи від обмеженості ресурсів і завершуючи інституційною інерцією та бюрократичним спротивом змінам. Втім, як показує досвід провідних країн світу, саме розвиток регіональної взаємодії силових структур є одним із ключових чинників зміцнення національної безпеки в умовах сучасних загроз [88, с. 215]. Тож Україна просто не має іншого вибору, окрім як рухатись визначеним курсом, і чим швидше ми зробимо рішучі кроки в цьому напрямі – тим більш захищеною та безпечною буде наша держава в майбутньому.

3.2 Сценарії впровадження і обґрунтування оптимальних засобів і шляхів впровадження реалістичних напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів на найближчу перспективу

Визначення стратегічних напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні – це лише перший, хоча й надзвичайно важливий крок на шляху до побудови ефективної та адаптивної системи регіональної безпеки. Не менш важливим завданням є обґрунтування та реалізація оптимальних сценаріїв, засобів і механізмів практичного впровадження цих напрямів у життя. Адже, як свідчить вітчизняний і зарубіжний досвід, навіть найкращі стратегії та програми реформ можуть залишитися на папері, якщо не буде забезпечено їх належну імплементацію та моніторинг виконання.

На моє переконання, обґрунтування сценаріїв впровадження інновацій у сфері безпекової взаємодії має спиратися на ґрунтовний аналіз низки ключових чинників, які визначатимуть умови та можливості реалізації відповідних заходів. До таких чинників слід віднести:

1. Динаміку безпекової ситуації в регіоні та країні, характер і рівень

актуальних викликів і загроз. Очевидно, що сценарії розвитку взаємодії мають корелюватися з прогнозними оцінками ймовірності ескалації збройної агресії РФ, активізації терористичної діяльності, загострення соціально-економічної та гуманітарної ситуації тощо. Що вищим буде рівень безпекових ризиків – то більш рішучими, оперативними і масштабними мають бути кроки з оптимізації співпраці силових структур.

2. Пріоритети та спроможності держави щодо ресурсного забезпечення безпекового сектору. Амбітність сценаріїв розвитку регіональної взаємодії безпосередньо залежатиме від обсягів бюджетного фінансування правоохоронних органів і сил оборони, їх забезпеченості сучасними озброєннями, технікою, засобами зв'язку та захисту тощо. За умов дефіциту ресурсів більш реалістичними виглядатимуть сценарії поступових, еволюційних змін з акцентом на організаційні та нормативні аспекти взаємодії.

3. Інституційна спроможність та мотивація суб'єктів взаємодії, їх готовність до змін. Успішність реалізації будь-яких сценаріїв розвитку критично залежить від людського чинника – професіоналізму, ініціативності та мотивованості керівництва і персоналу задіяних відомств. Що вищим буде опір інноваціям з боку силовиків внаслідок інерції мислення, бюрократичних перепон чи вузьковідомчих інтересів – то більш обережними та поступовими мають бути трансформації.

4. Рівень суспільної підтримки реформ і довіри до правоохоронних органів. Успішність будь-яких сценаріїв розвитку взаємодії прямо корелюватиме зі ставленням громадськості до силових структур, розумінням з боку суспільства необхідності змін. Низький рівень довіри, негативні оцінки діяльності поліції чи інших відомств вимагатимуть реалізації насамперед комунікаційних сценаріїв, орієнтованих на зміну іміджу силовиків та формування партнерських відносин з населенням.

Як справедливо відзначає В. Кривенко, «обґрунтування стратегічних сценаріїв організаційного розвитку сектору безпеки в цілому та взаємодії його суб'єктів зокрема має спиратися на комплексне врахування сукупності зовнішніх

і внутрішніх чинників такого розвитку з використанням підходів сценарного планування та аналітично-прогностичного моделювання» [29, с. 184]. При цьому базовим критерієм вибору та порівняльної оцінки альтернативних сценаріїв має бути забезпечення максимального рівня регіональної та національної безпеки за мінімальних ресурсних витрат та ризиків.

З урахуванням викладеного, на мій погляд, найбільш доцільним і перспективним підходом до впровадження визначених напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні є обґрунтування та реалізація комплексного, проте поетапного сценарію змін. Такий сценарій передбачає одночасний і узгоджений рух за всіма пріоритетними напрямками оптимізації міжвідомчої співпраці, проте з різною інтенсивністю та в чіткій послідовності кроків на кожному з них. Це дозволить, з одного боку, забезпечити системність та всеохоплюючий характер трансформації, а з іншого – гнучко реагувати на зміни безпекової ситуації, ефективно використовувати наявні ресурси та запобігти ймовірним ризикам.

Ключовими етапами та заходами реалізації такого сценарію, на моє переконання, повинні стати:

I етап (6-12 місяців): Удосконалення нормативно-правових та організаційних засад взаємодії

– Проведення комплексного функціонального огляду (аудиту) чинної нормативно-правової бази з питань організації взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні, виявлення основних прогалин і суперечностей, формування «карти проблем» [86, с. 91].

– Створення міжвідомчої робочої групи за участі представників зацікавлених центральних органів влади, регіональних силових структур, наукових установ і громадськості для розробки та опрацювання проєктів змін до законодавчих і підзаконних актів з питань взаємодії.

– Ініціювання внесення необхідних змін до законів України «Про національну безпеку України», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про Національну гвардію України», «Про оборону України»

та ін. щодо більш чіткого визначення форм, суб'єктів, повноважень та механізмів міжвідомчої співпраці на регіональному рівні. Розробка за потреби окремого законопроекту «Про взаємодію суб'єктів забезпечення національної безпеки та оборони».

- Приведення у відповідність до оновленого законодавства відомчих нормативно-правових актів (положень, інструкцій, настанов, протоколів тощо), що регламентують різні аспекти безпекової взаємодії на регіональному рівні.

- Укладення багатосторонніх та двосторонніх міжвідомчих угод (меморандумів) про співпрацю між регіональними управліннями НПУ, СБУ, НГУ, ДПСУ, ДСНС, ЗСУ та ін., в яких закріпити єдині принципи, напрями та процедури організації взаємодії з урахуванням безпекової специфіки регіону.

- Запровадження практики спільних міжвідомчих нарад керівництва регіональних силових відомств (на рівні начальників головних управлінь, командувачів оперативно-територіальних об'єднань НГУ та ЗСУ, начальників регіональних органів ДПСУ та ДСНС тощо) з метою постановки спільних завдань, узгодження планів і розподілу ресурсів, контролю за виконанням рішень.

- Утворення спільних міжвідомчих координаційних штабів з питань забезпечення громадської безпеки, протидії тероризму, ліквідації наслідків НС як основи для організації злагодженої взаємодії на місцях (обласний рівень) [44, с. 14].

II етап (12-24 місяці): Оптимізація структури та удосконалення спільних спроможностей суб'єктів взаємодії

- Проведення спільного аналізу та оцінки ефективності наявної структури територіальних підрозділів поліції, СБУ, НГУ, ДПСУ та ін. в регіоні з точки зору відповідності їх спроможностей актуальним безпековим викликам, достатності ресурсного забезпечення, відсутності дублювання функцій та завдань.

- Обґрунтування та внесення узгоджених пропозицій щодо оптимізації організаційно-штатної структури, необхідності створення,

реорганізації, передислокації, скорочення, розформування окремих підрозділів задля підвищення ефективності виконання спільних завдань з урахуванням прогнозу розвитку безпекової ситуації в регіоні [32, с. 281].

– Започаткування пілотних проєктів зі створення на базі існуючих районних відділів поліції міжвідомчих ситуаційних центрів, які об'єднуюватимуть представників усіх місцевих силових структур і забезпечуватимуть цілодобовий збір, аналіз та обмін оперативною інформацією щодо стану безпеки на відповідних територіях, координацію заходів реагування на ситуації.

– Організація на базі ГУНП проведення спільних штабних та польових навчань керівного складу регіональних правоохоронних органів і підрозділів сил оборони з відпрацюванням різних сценаріїв спільних дій в умовах загострення безпекової ситуації (ворожі диверсії, теракти, масові заворушення, захоплення об'єктів критичної інфраструктури, активізація незаконних збройних формувань тощо).

– Організація регулярних спільних нарад і тренінгів керівників аналітичних підрозділів обласних управлінь усіх силових відомств з питань удосконалення системи безпекового моніторингу та прогнозування розвитку ситуації в регіоні, налагодження ефективного обміну інформацією, вироблення узгоджених підходів до оцінки загроз.

– Ініціювання розробки та реалізації за підтримки Міністерства внутрішніх справ України окремої бюджетної програми, спрямованої на розвиток інфраструктури та технічне переоснащення регіональних міжвідомчих систем зв'язку, обміну даними, інформаційно-аналітичного забезпечення, геоінформаційної підтримки, з урахуванням актуальних потреб і специфіки безпекової обстановки [49].

III етап (24-36 місяців): Розбудова сталих механізмів взаємодії з органами місцевої влади та інститутами громадянського суспільства

– Ініціювання розробки та укладення за участю усіх зацікавлених сторін Меморандуму про партнерство між суб'єктами взаємодії у сфері безпеки Харківської області, в якому визначити принципи, напрями та механізми

взаємодії силових структур з органами обласної та місцевої влади, органами самоврядування, громадськими об'єднаннями в питаннях забезпечення правопорядку та безпеки громад.

– Започаткування на рівні територіальних громад за участю місцевих підрозділів поліції, СБУ, НГУ та громадських активістів пілотних проєктів зі створення центрів безпеки громад як платформ для організації співпраці з протидії злочинності, профілактики правопорушень, забезпечення публічного порядку, цивільного захисту тощо [83].

– Ініціювання розробки та реалізації обласної цільової програми сприяння участі громадськості у забезпеченні безпеки і правопорядку, яка передбачатиме, зокрема, підтримку діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку, організацію навчання їх членів основам тактичної і правової підготовки на базі закладів зі специфічними умовами навчання.

– Розробка та впровадження за участю Харківського національного університету внутрішніх справ та інших профільних ЗВО низки міжвідомчих навчальних курсів для керівного та сержантського складу силових структур з питань психології ефективних комунікацій з населенням, формування довіри, використання медіації у вирішенні конфліктних ситуацій тощо.

– Започаткування практики регулярного проведення Днів відкритих дверей в управліннях поліції, СБУ, НГУ та інших регіональних силових структурах з метою ознайомлення громадськості зі специфікою їхньої діяльності, налагодження діалогу та зворотного зв'язку з населенням.

– Впровадження на обласному рівні комплексної системи моніторингу громадської думки щодо оцінки діяльності правоохоронних органів, суб'єктивного сприйняття рівня безпеки, очікувань і пріоритетів населення у безпековій сфері з використанням потенціалу соціологічних служб, аналітичних центрів, наукових установ, вищих навчальних закладів [23].

– Розробка та реалізація регіональними підрозділами силових відомств спільної комунікаційної стратегії, спрямованої на підвищення авторитету

правоохоронців серед населення, формування їх сприйняття як надійних захисників і партнерів громадян, руйнування усталених негативних стереотипів.

Безумовно, окреслений сценарій не є ідеальним і безальтернативним. Його слабкими сторонами можна вважати відносну складність координації заходів за всіма напрямками, ризики затягування трансформацій у разі недостатньої політичної волі чи ресурсних обмежень, ймовірність внутрішнього спротиву змінам з боку консервативної частини силових структур. Існують й інші можливі сценарії розвитку – наприклад, радикальний (що передбачає швидкі та рішучі зміни за окремими пріоритетними напрямками), інерційний (орієнтований на збереження статус-кво з точковими змінами), фрагментарний (зосереджений на трансформації взаємодії лише між окремими суб'єктами) тощо.

Втім, на моє переконання, саме запропонований поетапний і комплексний сценарій найкраще відповідає наявним умовам і ресурсним можливостям, дозволяє збалансувати процеси розвитку та мінімізувати ризики. Звичайно, він потребує належного стратегічного лідерства та чіткої координації зусиль з боку облдержадміністрації та особисто голови ОДА, узгодженої співпраці керівництва регіональних силових структур, послідовної політичної та фінансової підтримки з боку держави. Проте, як свідчить досвід провідних країн світу, навіть більш амбітні безпекові трансформації цілком можливо реалізувати за кілька років за умови спільного бачення кінцевої мети і злагоджених зусиль усіх суб'єктів.

Щодо оптимальних методів, інструментів і механізмів впровадження обраного сценарію, то вони мають базуватися на поєднанні правових, організаційних, функціональних, ресурсних та комунікаційних важелів. Перш за все, необхідним є удосконалення нормативно-правового забезпечення взаємодії шляхом внесення відповідних змін до законодавчих і підзаконних актів, розробки нових міжвідомчих регулюючих документів (угод, протоколів, інструкцій).

Не менш важливою є оптимізація організаційних аспектів співпраці – створення постійних і тимчасових координаційних міжвідомчих органів,

запровадження практики спільних нарад, навчань і тренувань, інтеграція систем управління та зв'язку. Функціональний аспект передбачає чітке визначення та розмежування компетенцій суб'єктів, розробку типових сценаріїв і алгоритмів спільних дій за різних безпекових умов, впровадження процедур спільного планування та оцінки діяльності.

Ресурсне забезпечення розвитку взаємодії має спиратися не лише на цільове бюджетне фінансування відповідних програм і проєктів, але й на більш ефективне спільне використання наявних матеріальних, технічних, інформаційних ресурсів відомств, залучення донорської допомоги, механізмів державно-приватного партнерства, інструментів краудфандингу. Нарешті, вирішальне значення матиме комунікаційний супровід змін: формування їх позитивного сприйняття як всередині силових структур, так і з боку громадськості, забезпечення прозорості та підзвітності трансформацій, роз'яснення їх переваг для безпеки громадян.

Узагальнюючи викладене, можна зробити такі висновки щодо сценаріїв та шляхів впровадження напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні:

1. Обґрунтування сценаріїв має спиратися на комплексний аналіз та прогнозування динаміки безпекової ситуації в державі та регіоні, оцінку ресурсних спроможностей і обмежень суб'єктів взаємодії, врахування суспільно-політичних чинників та очікувань громадськості. Базовим критерієм вибору сценарію повинно бути досягнення максимального безпекового ефекту за мінімальних ризиків і витрат.

2. Найбільш доцільним і перспективним вбачається реалізація комплексного поетапного сценарію трансформації взаємодії, який передбачає узгоджений рух за всіма пріоритетними напрямками з різною інтенсивністю та послідовністю кроків на кожному етапі. Це дозволить забезпечити системність змін та одночасно врахувати ресурсні обмеження і мінімізувати ризики.

3. Впровадження обраного сценарію потребує застосування широкого спектру правових, організаційних, функціональних, ресурсних і комунікаційних

механізмів та інструментів – від законодавчих змін і розбудови міжвідомчих координаційних структур до оптимізації бюджетного та позабюджетного фінансування безпекових проєктів і формування позитивного іміджу реформ.

4. Ключовими умовами успішності сценарію є послідовне лідерство і політична воля керівництва області, ефективна координація зусиль суб'єктів взаємодії, належна ресурсна підтримка з боку держави, налагодження довірчих партнерських відносин з громадянським суспільством. Вирішальне значення матиме здатність силових структур регіону мислити стратегічно, діяти на випередження та гнучко адаптуватися до змін безпекового середовища.

Таблиця 3.3 – Етапи, заходи, результати та індикатори реалізації сценарію розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні

Етапи реалізації сценарію (місяці)	Основні заходи за напрямками	Очікувані результати	Індикатори успішності
I (6-12)	<ul style="list-style-type: none"> - нормативно-правове врегулювання взаємодії - створення міжвідомчих координаційних органів - укладення багатосторонніх угод про співпрацю 	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення правових засад взаємодії - підвищення рівня координації - покращення взаєморозуміння між відомствами 	<ul style="list-style-type: none"> - внесення змін до 3-5 законів - утворення 4-5 координаційних штабів - укладення 5-7 міжвідомчих угод
II (12-24)	<ul style="list-style-type: none"> - оптимізація структури територіальних органів - створення міжвідомчих ситуаційних центрів - спільні навчання і тренінги - розвиток аналітичних спроможностей 	<ul style="list-style-type: none"> - усунення дублювання функцій - зростання оперативності реагування на загрози - підвищення рівня сумісності та злагодженості 	<ul style="list-style-type: none"> - реорганізація 15-20% підрозділів - утворення 3-4 ситуаційних центрів - проведення 5-7 спільних навчань - зростання частки спільних аналітичних продуктів на 20-25%
III (24-36)	<ul style="list-style-type: none"> - розроблення регіональних безпекових програм - створення центрів безпеки громад - навчання силовиків ефективним комунікаціям - моніторинг громадської думки 	<ul style="list-style-type: none"> - налагодження партнерських відносин з громадами - підвищення довіри населення - зростання залученості громадськості до безпекових проєктів 	<ul style="list-style-type: none"> - реалізація 2-3 безпекових програм - утворення 5-7 центрів безпеки громад - охоплення 25-30% особового складу комунікаційними тренінгами - проведення 3-5 соціологічних досліджень

*Джерело: розробка автора.

Таким чином, реалізація запропонованого сценарію розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні здатна протягом найближчих 3 років кардинально трансформувати якість і результативність міжвідомчої співпраці у безпековій сфері. Звісно, цей шлях не буде легким, адже передбачає подолання численних організаційних, ресурсних, психологічних бар'єрів та стереотипів. Проте альтернативою змінам є стагнація і подальша деградація системи регіональної безпеки, її неспроможність адекватно реагувати на зростаючі виклики і загрози сьогодення. А це – неприпустима розкіш в умовах триваючої гібридної агресії РФ та загрози повномасштабного вторгнення. Тож Харківщина, яка вже не раз ставала форпостом оборони України, сьогодні просто не має права вичікувати, зволікати чи половинчасто реформувати власний безпековий сектор. Натомість саме наш регіон повинен продемонструвати решті країни взірець рішучої, послідовної та інноваційної трансформації системи міжвідомчої взаємодії заради надійного захисту держави та її громадян.

ВИСНОВКИ

Проведені вище дослідження дозволяють зробити такі агреговані висновки.

1. За підсумками параграфу 1.1. можна сказати, що сучасна взаємодія правоохоронних органів і сил оборони в розвинених країнах світу та в Україні характеризується низкою спільних рис і тенденцій. По-перше, вона має системний і комплексний характер, охоплює всі рівні та напрями забезпечення національної безпеки, спирається на чіткі організаційно-правові механізми й інституційні форми співпраці. По-друге, взаємодія здійснюється на основі раціонального розподілу завдань і компетенцій між суб'єктами з урахуванням їхньої функціональної специфіки та наявних спроможностей. По-третє, система взаємодії є гнучкою й адаптивною, здатною швидко пристосовуватися до змін безпекового середовища, появи нових загроз і викликів. По-четверте, ефективність взаємодії значною мірою залежить від рівня її технологічності, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних систем, автоматизованих засобів управління та зв'язку. Нарешті, в умовах глобалізації взаємодія дедалі більше інтернаціоналізується, набуває транскордонного виміру, що зумовлює потребу в уніфікації її стандартів і процедур.

2. Чинні особливості взаємодії правоохоронних органів і сил оборони в Україні обумовлені триваючою збройною агресією РФ та запровадженням правового режиму воєнного стану. В цих умовах відбувається трансформація всієї системи забезпечення національної безпеки і оборони держави, посилення інтеграції та координації діяльності її складових. Правоохоронні органи (Національна поліція, СБУ, Державна прикордонна служба та ін.) тісно взаємодіють з силами оборони (Збройними Силами, Національною гвардією, територіальною обороною) в питаннях відсічі збройної агресії, забезпечення безпеки та правопорядку в регіонах, протидії диверсійно-розвідувальним групам противника, охорони критичної інфраструктури тощо. Військові адміністрації,

які створені на регіональному та місцевому рівнях, виступають ключовими суб'єктами координації та контролю за діяльністю всіх складових сектору безпеки і оборони на відповідній території. Це забезпечує єдність управління, оперативність прийняття рішень та реагування на загрози в умовах війни. Водночас така ситуація впливає на багато аспектів суспільного та державного життя України. Зокрема, відбувається певне обмеження конституційних прав і свобод громадян (свободи пересування, мирних зібрань, права на приватність тощо), що обумовлено необхідністю підтримання безпеки та правового режиму воєнного стану. Значна частина ресурсів держави спрямовується на потреби оборони та підтримку Збройних Сил, що певною мірою відбивається на фінансуванні інших сфер. У публічній політиці домінуючими стають теми національної безпеки, консолідації суспільства навколо завдань оборони держави, військово-технічної співпраці з партнерами тощо. Все це зумовлює необхідність адаптації всієї системи державного управління, зокрема й на регіональному рівні, до функціонування в умовах війни, пошуку оптимальних моделей взаємодії правоохоронних органів і сил оборони для ефективної протидії наявним загрозам.

3. Ефективність дій сил безпеки і оборони в умовах відкритої збройної агресії РФ проти України критично залежить від рівня їх взаємодії та координації зусиль. Агресія рф з 2022 року на Харківщині наочно продемонструвала, що саме злагоджена співпраця військових формувань, правоохоронних органів, розвідувальних структур, рятувальних служб, а також органів влади та громадськості дозволила дати відсіч ворогу, захистити життя мирних мешканців, зірвати плани окупантів щодо захоплення регіону. Запорукою такої взаємодії стала наявність відповідної нормативно-правової бази та інституційних механізмів координації дій різних суб'єктів сектору безпеки і оборони. Ключову роль тут відіграли, зокрема, утворені в умовах воєнного стану Ставка Верховного головнокомандувача, обласна та районні військово-цивільні адміністрації, оперативні штаби з питань оборони, до складу яких увійшли представники різних силових структур. Саме в рамках цих інституцій вдалося

налагодити оперативний обмін інформацією, спільне планування операцій, прийняття узгоджених рішень. Водночас, досвід Харківщини засвідчив і наявність певних проблемних моментів у питаннях координації діяльності сил безпеки і оборони. Зокрема, в перші тижні повномасштабного вторгнення подекуди спостерігалися суперечності між військовим командуванням і правоохоронними органами щодо розподілу сфер відповідальності, підпорядкування, ресурсного забезпечення тощо. Ці проблеми вдалося оперативно розв'язати, утім вони засвідчили необхідність удосконалення нормативно-правових механізмів координації дій силових структур в умовах воєнного стану.

4. Пошук реальних напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на Харківському обласному рівні дозволяють стверджувати, що усі прифронтові області потребують розроблення та реалізації цілісної науково обґрунтованої програми оптимізації регіональної безпекової взаємодії. Керівництву області доцільно ініціювати підготовку такої програми із залученням провідних фахівців силових структур, науковців, експертів громадянського суспільства. Пріоритетними компонентами програми мають стати: удосконалення нормативно-правової бази міжвідомчої взаємодії з чітким визначенням повноважень суб'єктів; реорганізація регіональної безпекової архітектури, зокрема шляхом створення центрів безпеки територіальних громад; уніфікація систем управління та підготовки силових відомств; формування сучасної культури безпекової взаємодії; розвиток партнерства з інститутами громадянського суспільства у сфері забезпечення регіональної безпеки. Послідовна реалізація програмних заходів дозволить суттєво підвищити ефективність взаємодії правоохоронців і військових за ключовими показниками: зростання узгодженості спільних дій на 15-20%; скорочення часу реагування на загрози на 30-40%; підвищення довіри громадськості на 25-30% тощо. Водночас успішність практичного втілення програми безпосередньо залежатиме від політичної волі керівництва області, його готовності взяти на себе відповідальність за реформування безпекової сфери. Тож органам влади

Харківщини необхідно продемонструвати рішучість, послідовність та інноваційність у розвитку регіональної системи безпеки відповідно до викликів сьогодення.

5. Оптимальним сценарієм впровадження напрямів розвитку взаємодії правоохоронних органів і сил оборони на регіональному рівні, викладених у параграфі 3.1, є реалізація комплексного поетапного підходу протягом найближчих 3 років. Цей сценарій передбачає синхронізовані та взаємоузгоджені заходи за п'ятьма ключовими напрямками:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення шляхом ініціювання внесення необхідних змін до профільних законів, розробки нових міжвідомчих регулюючих актів, укладення багатосторонніх угод про співпрацю між регіональними силовими структурами;

- оптимізація організаційної структури та розвиток спільних спроможностей через реорганізацію територіальних підрозділів, створення міжвідомчих ситуаційних центрів і координаційних штабів, проведення спільних навчань і тренінгів, модернізацію систем управління та аналізу;

- розбудова сталих механізмів взаємодії з органами місцевої влади та громадськістю, зокрема через реалізацію безпекових проєктів і програм, створення центрів безпеки громад, діалогові платформи та краудсорсингові інструменти;

- посилення аналітичного та комунікаційного супроводу розвитку взаємодії, впровадження системи моніторингу та оцінки ефективності співпраці, формування її позитивного сприйняття населенням регіону;

- належне ресурсне забезпечення трансформації взаємодії, у т.ч. через розробку і реалізацію цільових бюджетних програм, залучення донорської та приватної підтримки, механізмів спільного використання активів.

6. Практична реалізація сценарію на горизонті 3 років може бути структурована у 3 послідовні етапи (по 12 місяців кожен), у межах яких здійснюватимуться взаємопов'язані заходи за кожним з напрямів із поступовим нарощуванням їх масштабів та інтенсивності. Перший етап зосереджуватиметься

на закладенні правових та організаційних підвалин трансформації взаємодії, забезпеченні міжвідомчої координації дій, визначенні «правил гри» та форматів співпраці. На другому етапі головний акцент робитиметься на оптимізації структури та зміцненні спроможностей суб'єктів взаємодії, відпрацюванні дієвих стандартів і процедур спільної діяльності. Третій етап спрямовуватиметься на розширення партнерських відносин з органами влади і громадськістю, налагодження комунікації та довіри з населенням як запоруки легітимності і підтримки безпекових реформ. Успішність та ефекти реалізації сценарію оцінюватимуться за низкою кількісних та якісних індикаторів, що характеризують правові, структурні, функціональні, ресурсні та комунікаційні аспекти розвитку взаємодії. Серед очікуваних результатів – зростання рівня координації та злагодженості дій суб'єктів на 15-20%, скорочення часу реагування на загрози на 30-40%, підвищення довіри громадян до правоохоронних органів і сил оборони на 25-30% тощо. При цьому ключовими факторами, що визначатимуть спроможність і темпи впровадження сценарію, є:

- політична воля та цілеспрямована координаційна роль керівництва області;
- злагодженість та професіоналізм дій керівного складу регіональних силових структур;
- достатність бюджетної та позабюджетної ресурсної підтримки з боку держави;
- широка суспільна легітимність змін, довіра і співпраця громадянського суспільства.

Таким чином, наведений сценарій та програма його реалізації є цілком реалістичними та здатними протягом 3 років докорінно покращити якість і результативність регіональної взаємодії у сфері безпеки. Харківщина має всі можливості стати форпостом безпекових інновацій та моделлю для наслідування іншими регіонами України. Для цього необхідні лише рішучість, послідовність та професіоналізм усіх суб'єктів та зацікавлених сторін. А надійний безпековий щит області та всієї держави того вартий.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Абрамов В.І. Пріоритетні напрямки розвитку регіональних систем забезпечення національної безпеки. *Економічна та інформаційна безпека: проблеми та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 14 квіт. 2017 р. Дніпро, 2023. С. 94-97.
2. Белай С.В. Основні напрями взаємодії складових сектору безпеки і оборони України в умовах гібридної війни. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2021. № 3 (75). С. 40-46.
3. Бірюков Д.С., Кондратов С.І., Рєзнік О.М. Перспективи участі України в програмах і проєктах Європейського Союзу у сфері безпеки та оборони. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 118-126.
4. Близько 1 млн споживачів залишаються знеструмленими в Харківській області через російські обстріли – ХОВА. Інтерфакс-Україна. 23.11.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/874263.html> (дата звернення: 26.10.2024).
5. Богданович В.Ю., Свида І.Ю., Скулиш Є.Д. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах : монографія. Київ : Кий, 2007. 370 с.
6. Бодрук О.С. Аспекти оборонної та безпекової політики України в контексті нових викликів і загроз. *Виклики та загрози національній безпеці в умовах гібридної війни* : зб. матеріалів кругл. столу, м. Київ, 27 берез. 2019 р. Київ, 2019. С. 36-41.
7. В Україні затримали двох диверсантів, які готували теракти на Харківщині. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/04/17/7065033> (дата звернення: 26.10.2024).
8. Відбито потужну DDoS-атаку на сайти Харківської ОДА та інших держустанов області. URL: <https://suspilne.media/118830-vidbito-potuznu-ddos-ataku-na-sajti-harkivskoi-oda-ta-insi-derzustanovi-oblasti> (дата

звернення: 26.10.2024).

9. Волонтери Харківщини за пів року передали на потреби ЗСУ та тероборони допомогу на понад 500 млн грн. Інформаційне агентство Укрінформ. 24.08.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3560466-volonteri-harkivsini-za-piv-roku-peredali-na-potrebi-zsu-ta-teroboroni-dopomogu-na-ponad-500-mln-grn.html> (дата звернення: 26.10.2024).

10. Гавриленко О. А., Кононенко С. Ю. Проблеми організації взаємодії суб'єктів захисту критичної інфраструктури в регіонах України. *Право і безпека*. 2019. № 4 (75). С. 71-78.

11. Голова ХОВА Олег Синегубов розповів, як вдається забезпечувати оборону області. *Офіційний сайт Харківської ОВА*. 16.08.2022. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/117323> (дата звернення: 26.11.2024).

12. Головка О. М., Сальнікова О. Ф., Кушнір В. О. Місце та роль Національної гвардії України у взаємодії з правоохоронними органами в умовах надзвичайних ситуацій соціального характеру. *Честь і закон*. 2019. № 4 (71). С. 11-18.

13. Горбулін В. П., Дубов Д. В. Майбутнє війни. Харків : Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020. 288 с.

14. Городнов В.П. Напрямки удосконалення міжвідомчої взаємодії у секторі безпеки і оборони України. *Честь і закон*. 2022. № 3 (70). С. 12-20.

15. Гречанінов В.О. Особливості функціонування сил спеціальних операцій провідних країн світу: український контекст. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С. 35-40.

16. Гурковський В.І., Шпачук В.В., Шпачук Ю.В. Сучасна модель системи забезпечення національної безпеки ФРН: висновки для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 6. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=2107> (дата звернення: 25.11.2024).

17. Державна прикордонна служба України: перспективи взаємодії з НАТО. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/2015-rik-derzhprikordonsluzhba-aktivizuvala-vimogi-do-zahistu-kordonu> (дата звернення: 26.10.2024).

18. Дузь-Крятченко О.П., Грищенко Р.І., Кілочко В.М. Організація системи забезпечення національної безпеки США: досвід для України. *Наука і оборона*. 2020. № 4. С. 91-98.

19. Дячук С.І. Проблемні питання розмежування сфери компетенції та взаємодії органів державної безпеки та оборони. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1 (15). С. 73-82.

20. За 2022 рік СБУ нейтралізувала понад 4500 кібератак та майже 800 ворожих диверсійних груп. *Офіційний сайт СБ України*. 28.12.2022. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/za-2022-rik-sbu-neitralizovala-ponad-4500-kiberatak-ta-maizhe-800-vorozhykh-dyversiiinykh-hrup> (дата звернення: 26.11.2024).

21. За час воєнного стану поліцейські Харківщини перевірили близько 150 тисяч транспортних засобів та 200 тисяч громадян. *Офіційний сайт ГУ НП в Харківській обл.* 17.03.2022. URL: <https://hk.npu.gov.ua/news/Informacziya/za-chas-vojenного-stanu-policzejski-xarkivshhini-perevirili-blizko-150-tisyach-transportnix-zasobiv-ta-200-tisyach-gromadyan> (дата звернення: 26.02.2024).

22. Загальна площа замінованих територій на Харківщині становить майже 1800 кв. км – ДСНС. *Інформаційне агентство Інтерфакс-Україна*. 29.11.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/876386.html> (дата звернення: 26.11.2024).

23. Зозуля І. В., Довгань О. І. Закордонний досвід взаємодії поліції з органами місцевого самоврядування та громадою у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. Т. 28, № 1. С. 92-102.

24. Керівник області: підрозділи тероборони Харківщини готові до виконання завдань за призначенням. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/106652> (дата звернення: 26.10.2024).

25. Колпаков В.К. Проблеми співвідношення державного і недержавного управління в сфері національної безпеки. *Матеріали науково-практичної конференції «Актуальні проблеми управління та службово-оперативної діяльності правоохоронних органів»*. Київ, 2021. С. 84-86.

26. Комісаров О.Г., Христов О.Л., Буткевич С.А. Проблемні аспекти та пріоритетні напрямки удосконалення взаємодії правоохоронних органів і військових формувань у сфері забезпечення безпеки та оборони України. *Честь і закон*. 2021. № 3 (78). С. 174-180.
27. Кононенко С. Ю. Пріоритети координації діяльності суб'єктів сектору безпеки на регіональному рівні в умовах гібридної війни проти України. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 2 (57). С. 44-51.
28. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 26.10.2024).
29. Кривенко В. О. Сценарне прогнозування як інструмент стратегічного управління регіональною безпекою. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1 (59). С. 179-186.
30. Куліш А.М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07.
31. Лизогуб Б.В. Інтегрована інформаційно-пошукова система МВС України в механізмі взаємодії правоохоронних органів. *Наука і правоохорона*. 2022. № 2 (56). С. 115-124.
32. Лисенко В. С. Організаційно-правові засади взаємодії регіональних органів виконавчої влади та територіальних органів центральних органів виконавчої влади в умовах поглиблення процесів децентралізації. *Право та державне управління*. 2021. № 2. С. 278-283.
33. Лисенко В.С. Проектно-орієнтований підхід до програмно-цільового планування у сфері національної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 13-14. С. 87-92.
34. Майоров В.В. Адміністративно-правовий статус суб'єктів взаємодії з питань забезпечення безпеки і оборони держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 1 (36). С. 105-110.
35. Мірошніченко В. Формування регіональної моделі взаємодії суб'єктів сектору безпеки (на прикладі Харківської області). *Ефективність*

державного управління. 2015. Вип. 44. С. 132-139.

36. Морозов О.Л., Корнієвський О.А. Модель організаційного механізму взаємодії суб'єктів сфери безпеки і оборони. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 4. С. 24-31.

37. На кордоні з Росією в Харківській області завершили проєкт «Стіна». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-proekt-stina-kharkiv/31006429.html> (дата звернення: 26.10.2024).

38. На Харківщині виявили 25 катівень окупантів, через які пройшли понад 500 українців. *Суспільне мовлення України*. 16.12.2022. URL: <https://suspilne.media/342641-na-harkivsini-viavili-25-kativen-okupantiv-cerez-aki-projsli-ponad-500-ukrainciv/> (дата звернення: 26.10.2024).

39. На Харківщині пройшли наймасштабніші навчання сил безпеки і оборони. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-defense/2555214-na-harkivsini-projsli-najmasstabnisi-navcanna-sil-bezpeki-i-oboroni.html> (дата звернення: 26.10.2024).

40. На Харківщині створено 22 підрозділи територіальної оборони. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3123773-na-harkivsini-stvoreno-22-pidrozdili-teritorialnoi-oboroni.html> (дата звернення: 26.10.2024).

41. Над Харківщиною ЗСУ збили близько 270 ракет та БПЛА і знищили 250 ДРГ противника – ХОВА. *Interfax-Україна*. 25.09.2022 URL: <https://interfax.com.ua/news/general/863131.html> (дата звернення: 26.10.2024).

42. Окупанти обстріляли Харківську ТЕЦ-5 та кілька підстанцій, частина міста залишилась без світла. *Суспільне мовлення України*. 11.09.2022. URL: <https://suspilne.media/280205-okupanti-obstrilali-harkivsku-tec-5-ta-kilka-pidstancij-castina-mista-zalisilas-bez-svitla/> (дата звернення: 26.10.2024).

43. Онищенко Ю.М. Інтеграція розвідувальних систем та інформаційних ресурсів країн НАТО. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2019. № 3-4 (23-24). С. 7-19.

44. Павлов Д. М., Микитюк М. А. Організаційно-правові засади діяльності координаційних органів у сфері протидії тероризму в Україні. *Вісник*

Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Державне управління. 2021. Вип. 1. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/visnuk_1_2021_du.pdf (дата звернення: 25.05.2024).

45. По Харківщині за 2022 рік росіяни випустили майже 65 тисяч боєприпасів – ХОВА / Інформаційне агентство Інтерфакс-Україна. 02.01.2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/881703.html> (дата звернення: 26.10.2024).

46. Поліцейські продовжують виконувати завдання з охорони публічного порядку у посиленому режимі. *Офіційний сайт ГУ НП в Харківській обл.* 03.03.2022. URL: <https://hk.npu.gov.ua/news/Informacziya/policzejski-prodovzhujut-vikonuvati-zavdannya-z-oxoroni-publichnogo-poryadku-u-posilenomu-rezhimi> (дата звернення: 26.11.2024).

47. Поліцейські-вибухотехніки знешкодили майже 2000 вибухонебезпечних предметів на деокупованих територіях Харківщини. *Офіційний сайт ГУ НП в Харківській обл.* 23.11.2022. URL: <https://hk.npu.gov.ua/news/Informacziya/policzejski-vibuxtexniki-zneshkodili-majzhe-2000-vibuxonebezpechnix-predmetiv-na-deokupovanix-teritoriyax-harkivshhini> (дата звернення: 26.10.2024).

48. Полторак О.С. Організаційно-правові засади координаційної діяльності Ради національної безпеки і оборони України в умовах дії воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2023. №2. С. 45-51.

49. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2022-2026 роки». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5299&skl=10 (дата звернення: 25.09.2024).

50. Пріоритет номер один – захист Харківщини та максимальне руйнування бойового потенціалу противника. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3440236-prioritet-nomer-odin-zahist-harkivsini-ta-maksimalne-rujnuvanna-bojovogo-potencialu-protivnika-ohovij-komanduvac.html> (дата звернення:

26.10.2024).

51. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180.

52. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення: 26.10.2024).

53. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.

54. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п> (дата звернення: 26.10.2024).

55. Про затвердження Стратегії кібербезпеки України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.06.2021 № 590-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-р#n8> (дата звернення: 26.10.2024).

56. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108 (дата звернення: 26.10.2024).

57. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108 (дата звернення: 26.10.2024).

58. Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні: Указ Президента України від 05.03.2019 № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#n10> (дата звернення: 26.10.2024).

59. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241 (дата звернення: 26.10.2024).

60. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594 (дата звернення: 26.10.2024).

61. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.

Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379 (дата звернення: 26.10.2024).

62. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (дата звернення: 25.05.2024).

63. Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України: Указ Президента України від 14.04.1999 № 379/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/99#Text> (дата звернення: 26.10.2024).

64. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 26.10.2024).

65. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр#Text> (дата звернення: 26.10.2024).

66. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 25.11.2024).

67. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

68. Про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 / Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41393> (дата звернення: 26.02.2024).

69. Розбудова системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України / А. Черноусов та ін. Київ : Український інститут майбутнього, 2021. 36 с.

70. СБУ заблокувала роботу антиукраїнської ботоферми у Харкові. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-zablokuvala-robotu-antyukrainskoi-botofermy->

u-kharkovi (дата звернення: 26.10.2024).

71. СБУ ліквідувала переодягнену у цивільне ДРГ ворога під Харковом, яка мала захопити стратегічний об'єкт. Офіційний сайт СБ України. 27.02.2022. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-likvidovala-pereodiahnutu-u-tsyvilne-drh-voroha-pid-kharkovom-yaka-mala-zakhopyty-stratehichnyi-objekt> (дата звернення: 26.02.2024).

72. СБУ на Харківщині ліквідувала ворожу ДРГ та знищила колону техніки окупантів. Офіційний сайт СБ України. 26.02.2022. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-na-kharkivshchyni-likvidovala-vorozhu-drh-ta-znyshchyla-kolonu-tekhniku-okupantiv> (дата звернення: 26.02.2024).

73. СБУ нейтралізувала на Харківщині диверсійно-розвідувальну групу окупантів (відео). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3509643-sbu-nejtralizovala-na-harkivsini-diversijnorizvidualnu-grupu-okupantiv.html> (дата звернення: 26.10.2024).

74. Сили оборони звільнили понад 20 населених пунктів та 2500 кв км Харківщини – Генштаб / Інформаційне агентство Інтерфакс-Україна. 10.09.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/857497.html> (дата звернення: 26.02.2024).

75. Ситник Г.П., Абрамов В.І., Шипілова Л.М. Ситуаційні центри як інструмент забезпечення взаємодії органів державної влади у сфері національної безпеки. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2017. № 1-2 (13-14). С. 18-27.

76. Слюсаренко А.В. Передовий досвід країн світу щодо взаємодії збройних сил і правоохоронних органів у кризових ситуаціях. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3. С. 210-218.

77. Сокурєнко В.В. Сфера оборони України: адміністративно-правове регулювання : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 408 с.

78. Телічко В.А. Мережевий підхід у сфері державного управління регіональною безпекою. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8, № 4. С. 119-125.

79. Тимочко П.В. Тенденції розвитку системи планування вимог до оборонних спроможностей у державах-членах НАТО. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2021. № 3 (73). С. 45-51.

80. У Харківській області внаслідок російської агресії загинуло понад 1200 цивільних. Інформаційне агентство Armyinform. 26.12.2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/12/26/u-harkivskij-oblasti-vnaslidok-rosijskoyi-agresiyi-zagynulo-ponad-1200-cyvilnyh/> (дата звернення: 26.02.2024).

81. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 26.10.2024).

82. Форноляк В. М. Взаємодія органів внутрішніх справ з іншими суб'єктами при забезпеченні публічної безпеки та порядку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 4. С. 98-103.

83. Центри безпеки у територіальних громадах : практичний посібник / О. Борис та ін. Київ : Європейський центр Р2Р, 2021. 92 с.

84. Шевчук О.Ю. Взаємодія Національної гвардії України з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони у сфері антитерористичної діяльності. *Честь і закон*. 2022. № 1 (80). С. 58-64.

85. Шерстюк Р.М. Центри безпеки громад як перспективна форма організації безпекової діяльності на місцевому рівні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Державне управління»*. 2021. Т. 32 (71), № 2. С. 91-96.

86. Шопіна І. М., Бурбела Б. А. Нормативно-правове забезпечення взаємодії складових сектору безпеки і оборони: проблеми та шляхи вирішення. *Наука і правоохорона*. 2020. № 2 (48). С. 85-93.

87. Шопіна І.М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 442 с.

88. Reznikova O.O., Tsiukalo V.Y., Palyvoda V.O. et al. Developing the system of strategic planning and forecasting in the field of national security of Ukraine in the context of the experience of leading NATO member states. Kyiv : NISS, 2021. 292 p.